

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE MÜTAREKE DÖNEMİNDE ŞİLE-YENİKÖY RUMLARI

Murat AYDOĞDU*

ABSTRACT

ŞİLE-YENİKÖY RUMS DURING THE WORLD WAR I AND THE ARMİSTİCE

Şile-Yeniköy Rum gangs attacked heavily to the Muslim people around Şile and the Ottoman military police forces both before and after the World War I. The Ottoman government dispatched the country folk to Anatolia during the war in order to prevent these attacks; yet, they failed to stop them. Having been political, they intensified their actions after the Deportation. In the period of Armistice, the people who had been dispatched returned to their villages; and the Yeniköy gangs supported by the Greeks and the English began to act much more easily. The Ottoman police forces failed against these gangs during the Armistice. In this period armed forces of the secret Sentinel Association struggled with the Yeniköy gangs. Finally, Yeniköy Rums were made to leave Turkey after the National Struggle according to the agreement on the population exchange between Greece and Turkey.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelerdeki mücadelenin yanında Osmanlı Hükümetini en fazla meşgul eden meselelerden birisi de iç güvenlik sorunu olmuştur. Anadolu'daki kadim eşkıyalık geleneği, savaş sırasında asker kaçaklarının önemli bir kısmının çetelere dâhil olmasıyla çok daha hassas boyutlara ulaşacak ve özellikle gayr-ı Müslim unsurların Osmanlı Ordusu'nda yer almama kararlılığı, soruna zamanla politik bir renk verecektir. Gerek adi eşkıyalık peşinde koşan, gerek milli güdülerle saldırılarını Müslüman ahaliye karşı yoğunlaştıran ve gerekse doğrudan düşman ordularıyla iş birliği içerisine

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

giren bu grupların faaliyetleri karşısında iç güvenliği sağlamaktan sorumlu kuvvetler yetersiz kalacak ve sorunun çözümü için radikal tedbirlere başvurmak zorunluluğu doğacaktır. Zorunlu sevk ve iskân uygulaması bu tedbirlerin başlıcasıdır. Ne var ki kimi durumlarda bu uygulamanın asayiş meselesine çözüm getirmek bir yana daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüştürdüğü görülecektir. Mütareke döneminde ise İtilaf kuvvetlerinin varlığından aldıkları güç, gayr-ı Müslim unsurları savaş sırasında maruz kaldıkları uygulamaların intikamını alma hususunda daha da cesaretlendirecek ve asayiş problemi nihai barışa giden yolda Osmanlı Hükümetleri'nin karşısına en büyük problemlerden birisi olarak çıkacaktır. Söz konusu süreci somut bir şekilde ortaya koyan ve İstanbul'a yakınlığı sebebiyle özellikle dikkat çeken bir örnek de Şile- Yeniköy Rumları örneğidir.

Birinci Dünya Savaşı'na yaklaşılrken Anadolu'nun her yanında olduğu gibi Kocaeli yarımadasında da kadim bir eşkıyalık geleneği mevcuttu. Refi Cevat Ulunay'ın bölgede uzun süre eşkıyalık yapmış çete reislerinin kendisine anlattıklarından yola çıkarak yazmış olduğu Dağlar Kralı (Balçıklı Edhem) isimli romanı, Birinci Dünya Savaşı öncesinde bölgede adeta günlük yaşamın sıradan bir gerçekliği olarak algılanan çeteleri ve bu geleneğin yazılı olmayan kanunlarını mükemmel bir surette gözler önüne sermektedir¹. Ne var ki bu romanda çizilen tablo, bölgedeki Rum ve Müslüman çetelerin faaliyetlerini, siyasal gelişmelerin onların çoğunu ister istemez politize edeceği Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke devreleri öncesinin adi çeteciliğine ait atmosferi içerisinde tasvir etmektedir. Ama bu eserden çıkan sonuçlardan bizim açımızdan önemli bir tanesi de söz konusu dönemde bölgede Yeniköy Rum eşkıyasının son derece etkin bir konumda olduğudur. Şile kaza merkezinin yaklaşık 5 km. kadar güneydoğusunda yer alan Yeniköy, bu dönemde Aşağı ve Yukarı mahallelerindeki toplam hane sayısı bin iki yüze ve kayıtlı nüfusu da yaklaşık yedi bine varan, ormanlar içerisinde bir yerleşim birimiydi. Köyün nüfusu tamamen Rumdu². Yeniköy'de kayıtlı gözükken bu nüfusun önemli bir kısmı bölgedeki diğer köylere, değirmencilik ve çobanlık gibi işlerle uğraşmak için yakın çevredeki kazalara dağılmış veya İstanbul gibi merkezlere göç etmiş olsa da köyün yerleşik nüfusunun yine de bir hayli kalabalık olduğu aşağıda

¹ Refi Cevat Ulunay, *Dağlar Kralı (Balçıklı Edhem)*, Bolayır Yayınevi, İstanbul, 1958.

² Yeniköy nüfusunun tamamen Rumlardan oluştuğuna dair bkz; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Sicil-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Mütferrik*, Dosya No:40, Gömlek no: 29 lef: 1. (BOA.DH.SN.M)

göreceğimiz olaylardan anlaşılmaktadır. Yeniköy, Şile kazası dâhilindeki tek Rum köyü olmakla beraber, çıkardığı çetelerin etkinlik düzeyinin 20. yüzyıl başlarında bölgenin en önemli asayiş problemini oluşturacak kadar ileri olduğunu gösteren bir örnek, bazı Şileli Müslümanların imzasını taşıyıp 1908 yılı Ocak ayında Sadaret'e gönderilen telgraftır. Telgrafta Yeniköy Rumları'ndan bazılarının Müslümanlara karşı vahşice saldırılarda buldukları, bu yüzden Müslümanların iş, güç ve ticaretleriyle meşgul olamayarak son derece çaresiz bir duruma düştükleri ifade edilmekteydi³. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise Şile- Yeniköy Rumları'nın faaliyetleri kapsam ve içerik olarak daha kritik bir noktaya gelecektir.

1. Birinci Dünya Savaşı Döneminde Yeniköy Rum çeteleri ve Şile Bölgesinde Asayiş

a. Seferberliğin başlangıcında Yeniköy çeteleriyle mücadelede karşılaşılan bazı güçlükler;

1914 yılı içerisinde Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilan etmesi ve ardından Dünya Savaşı'na dâhil olmasıyla başlayan süreçte İstanbul'un yanı başında faaliyet yürüten Yeniköy çetelerinin hükümet tarafından etkisizleştirilmesi daha akla yakın bir gelişme olacakmış gibi görünse de olaylar tamamen aksi istikamette cereyan etmiştir. Başlangıçta Yeniköy çeteleriyle mücadele konusunda hükümeti sıkıntıya sokan iki unsur ön plana çıkmaktaydı. Bunlardan birincisi asker kaçakları meselesi, ikincisi de Harbiye Nezareti'nin bölge jandarması üzerindeki kimi tasarruflarıdır.

Seferberlik döneminde asker kaçakları sorunu hükümeti yoran meseleler listesinin üst sıralarına süratle tırmanmaya başlamıştı. Sorun, askere olan ihtiyacın ötesinde bu kaçakların yeni çeteler oluşturmak veya mevcut çetelere katılmak suretiyle iç güvenliği tehdit eden unsurlara dönüşmeleriyle. Üsküdar livası söz konusu olduğunda bu sorunun merkezinde Yeniköy Rumları durmaktaydı.

Harbiye Nezareti'nin tutumundan kaynaklanan probleme gelince; Söz konusu nezaretin seferberlik dönemindeki önceliği, mümkün olduğu kadar çok

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Mektubi Kalemi, Dosya no:2716, Gömlek no:68. (BOA.DH.MKT)

sayıda ve kaliteli personeli ordu saflarına katmaktı. Adli ve idari açılardan Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olan jandarma teşkilatı bu bağlamda çok verimli bir kaynaktı. Harbiye Nezareti bu doğrultuda Birinci ve Beşinci Kolordu mıntıklarındaki seyyar jandarma taburlarının ileride orduya iltihak etmek üzere nizamiye taburları haline dönüştürülmesine ve bunların vazifesini de sabit jandarmanın üstlenmesine dair 1/1/1331 (14 Mart 1915) tarihli bir tamim yayınladı. Tamimde, iç güvenlikten sorumlu olacak sabit jandarmanın bu görevi mümkün olan en kalitesiz personel ve en etkisiz silahlarla yürütebileceği dolaylı olarak ifade edilirken tüm kaliteli personel ve etkili silahların seyyar jandarmaya devri isteniyordu. Üstelik bu bölgelerdeki sabit jandarma mıntika kumandanları, görevleriyle ilgili talimatları doğrudan bölgedeki kolordu kumandanlarından alacaklardı⁴.

Bu tamim Dâhiliye Nezaretini oldukça rahatsız etmişti ve 28 Mart 1915 tarihli tezkere ile meseleye dair çekince ve itirazlar Harbiye Nezareti'ne bildirildi. Özellikle ehemmiyeti dolayısıyla İstanbul ve çevresinden zabıt ve efrat alınmasının katiyen onaylanamayacağına ifade edildiği tezkerede Harbiye Nezareti'nin emr-i vaki olarak jandarma teşkilatına dair tek taraflı tasarrufu dikkatli bir dille eleştiriliyor, bu durumda jandarmanın mülki idareyle olan irtibatını düzenleyen kanunun ihlal edilmiş bulunduğu ve mevcut durumda memleket dâhilinde inzibat ve asayişin temininin son derece önemli olması sebebiyle jandarmanın mülki ve askeri kanatlarla olan bağlantısının acilen açıklığa kavuşturulması gerektiğinin altı çiziliyordu⁵. Harbiye Nezareti'nden Enver Paşa imzası ile bu tezkereye verilen 15 Nisan 1915 tarihli cevapta ise eleştiri konuları bir takım mütalaalarla geçiştirilmeye çalışıldı. Jandarmanın adli ve idari açılardan Dâhiliye Nezareti'ne bağlılığında bir değişikliğin söz konusu olamayacağı ancak askeri kanat savaş zamanında iç güvenlikle de vazifeli olduğundan ve işlerin de aciliyeti sebebiyle Dâhiliye Nezareti ile haberleşmeye imkân bulunamadığı ifade edilmekteydi⁶.

⁴ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Altıncı Şube.** 3/32 lef 15/1 ve 15/2. (Bundan sonra BOA.DH.EUM.6.Şb.)

⁵ **BOA.DH.EUM.6.Şb.** 3/32 lef 14/1 ve 14/2.

⁶ **BOA.DH.EUM.6.Şb.** 3/32 lef 2. Jandarma birliklerinin, kendileri için tespit edilmiş vazifelerin gereği olarak hem askeri ve hem de mülki kanattan emir almaları durumunun ortaya çıkardığı karışıklıkları aşmak için 1916 yılı Haziran ayı sonlarında Harbiye Nezareti tarafından jandarma birliklerinin orduya ve mülkiyeye bağlı iki kısma ayrılmasına karar verildi. Bkz; **BOA.DH.EUM.6.Şb.** 8/19 lef 1.

b. Yeniköy Rumları'nın 1917 Sonbaharı'nda tehcire tabi tutulmalarına kadar Yeniköy çetelerinin faaliyetleri ve Şile bölgesinde asayiş;

Öteden beri çeteleriyle meşhur Yeniköy Rumları bölge asayişini için hep bir tehdit olagelmisti. Ancak seferberliği takip eden süreçte artık bu tehdit son derece rahatsız edici boyutlara varmaya başlamisti. Bu duruma bağıli olarak Üsküdar Mutasarrıflığı daha 1915 Mayıs ayı sonlarında Yeniköy Rumları ile ilgili bazı idari tedbirler alınması gerektiğini İstanbul Vilayeti'ne bildirmisti. Önerilen tedbirlerin tam olarak nelerden ibaret olduğunu - bu yazıya ulaşamadığımız için - bilemiyoruz ancak bu öneriler üzerine cereyan eden yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla Mutasarrıflık, kendi köyleri dışında Şile kazasının pek çok mevkiine dağılmış halde yaşayan ve genellikle değirmencilik, çobanlık gibi işlerle uğraşan Yeniköylülerin nüfus kayıtlarının, buldukları mahallere naklini ve böylece bu köy ahalisinden kimlerin nerede bulduklarının sıkı bir şekilde takip edilmesini öneriyordu. Bunun sebebi Yeniköy çetelerine yardım ve yataklık eden bu gibi şahısları kontrol altında tutabilmek ve asker kaçaklarını takip edebilmektir. Ama tartışmanın yalnızca bundan ibaret olmadığı Dâhiliye Nezareti'nin İstanbul Vilayeti'ne gönderdiği 29 Temmuz 1915 tarihli yazıdan anlaşılıyor. Nezaret, kendisine bu yönde bir öneri gelmiş olacak ki Yeniköy Rumları'nın başka mahallere naklinin veya köyün yerinin değiştirilmesinin caiz olamayacağına dair bir mütalaa ortaya koyuyordu. Nezarete göre Yeniköy Rumları'nın gerek nüfus kayıtlarıyla ve gerekse eşkıyalıkla ilgili meselelerini, mevcut kanunların ortaya koyduğu tedbirlerin dışında olağanüstü tedbirlerle ele almanın gereği yoktu⁷. Aslında Dâhiliye Nezareti'nin bu tutumu, 1917 sonbaharında köy ahalisinin Anadolu'nun iç bölgelerine sevk ve iskân edilmesine kadar uzanacak sürecin bizzat Yeniköylüler tarafından tahrik edilmiş olduğunun da açık bir delili olarak gözükmektedir. Zira Nezaret'in, böyle bir uygulamanın kaçınılmaz olduğunu kabul ettiği anı sonuna kadar geciktirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

1916 senesi Haziran ayına gelindiğinde, faaliyetlerini özellikle Şile ve Gebze'de yoğunlaştıran Yeniköy çeteleri karşısında jandarmanın elde ettiği kısmi başarılar bölge asayişini makul bir seviyede tutabilecek yeterlilikte olmadığı gibi müfrezelerin verdiği bazı şehitler, meseleyi daha da hassas bir

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, İdare-i Umumiye 29-2/78 lef 1/1 ve 2.(Bundan sonra BOA.DH.İUM.)

hale getirmişti⁸. Örneğin Yeniköy'de eşkıya tarafından katledilen Jandarma Mehmet Ali oğlu Bekir'in katillerini aramak üzere görevlendirilen müfreze, asker kaçaklarından oluşan bir çete ile girdiği çatışmada bu sefer de Prizrenli Mehmet'i şehit vermişti⁹. Bu gelişmeler üzerine İstanbul Vilayeti ya jandarmanın personel, silah, elbise, teçizat ve iaşe eksiklerinin giderilmesini ya da yalnızca takibat işini yürütmekle vazifeli yeteri kadar askeri kuvvetin süratle devreye sokulması için girişimlere başlanmasını 12 Haziran 1916 tarihli yazısıyla Dâhiliye Nezareti'nden talep etti¹⁰.

Sonuçta İstanbul Vilayeti'nin önerdiği şekilde gerek İstanbul ve gerek Üsküdar cihetlerinde 5 Temmuz 1916 tarihinden itibaren takip müfrezelerinin vazifeye başladı. 5 Ağustos 1916 itibarıyla bunların yakaladığı asker kaçaklarının sayısı kırk beşi bulmuştu¹¹. Bundan sonra nizamiye müfrezelerinin ve jandarmanın asker kaçaklarına ve eşkıyaya karşı yürüttüğü operasyonlar devam etti¹². Özellikle Yeniköy'de yapılan aramalarda önemli sonuçlar alınıyordu. Dersaadet Jandarma Alay Kumandanlığı'nın ifadesiyle "menba-ı şekavet olan ve hizmet-i vataniyesini ifâdan her vakit tevakki eden mezkûr köyde icra edilen her taharride yirmiden fazla firari zuhur edip derdest edilmekte" idi¹³.

Bu operasyonlar devam ederken Yeniköylü Deli Yani çetesinin de özellikle 1917 Mayıs'ından itibaren meydan okurcasına faaliyetlerini artırdığı görülmektedir. Bu arada Deli Yani çetesine mensup Yeniköylü bir Rum teslim olmuş ve çeteye ilgili önemli bilgiler vermişti. Buna göre faaliyetlerini Ağva nahiyesi ile Kandıra'nın Korucadağ mıntıkasında yoğunlaştıran çeteye bölgedeki Yeniköylü çobanlar ve değirmencilerin yanında bazı Müslümanlar da

⁸ BOA.DH.EUM.6.Şb. 8/9 lef 1/2.

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Üçüncü Şube 14/17 lef 1. (Bundan sonra BOA.DH.EUM.3.Şb.)

¹⁰ BOA.DH.EUM.6.Şb. 8/9 lef 1/1 ve 1/2.

¹¹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 8/38 lef 2.

¹² Bu operasyonlara bazı örnekler vermek gerekirse; 1332 yılı Ağustos, Eylül ve Teşrin-i Evvel ayları zarfında Şile bölgesinde on ikisi gayr-ı Müslim ve onu da Müslüman olmak üzere 22 asker kaçağı yakalandı. Bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 11/39 lef 1 ve 2. 1917 yılı Ocak ayı başında Yeniköy'de yirmi üç adet asker kaçağı daha yakalandı, Bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 12/39 lef 1. 1917 Mayıs ayı başlarında, aralarında aldıkları karar gereği Kandıra Bölük Kumandanlığı emrinde olarak beraberce hareket etmeye başlayan Şile ve Gebze bölükleriyle İzmit Taburu'na bağlı jandarma müfrezelerinin operasyonu sonucu İzmit sınırları içindeki Çakmak divanının Dereli karyesi üzerindeki mağarada dokuz eşkıya ele geçirildi. Bkz;

¹³ BOA.DH.EUM.6.Şb. 16/36 lef 1.

¹³ BOA.DH.EUM.6.Şb. 16/75 lef 1.

yataklık yapmaktaydı¹⁴. Çete 17 Mayıs 1917 gecesi Ağva nahiyesine bağlı Haliloğlu ve Kalempinti karyelerini¹⁵ 30 Mayıs gecesi de Şile'nin Göksu karyesini bastı¹⁶.

1917 Temmuz ayı içerisinde, ileride Yeniköy Rumları'nın tamamını kapsayacak sevk ve iskanın hükümet tarafından kısmen başlatıldığı anlaşılmaktadır. Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumisi'ne gönderilen 11 Temmuz 1917 tarihli derkenarda Şile-Yeniköy Rumları'ndan kırk kişinin Konya'ya ve yine Yeniköylü asker kaçaklarının yakınlarından altmış yedi kişinin de Bolu'ya sevkleri münasip görülmüş olduğu, bunların sevklerinin ve iaşelerinin temin edilmesi isteniyordu¹⁷. Aynı ay içerisinde yine doksan bir Şile kazası Rum'u Ankara'ya gönderilmişti¹⁸. Diğer taraftan asker kaçakları ve eşkiyaya karşı operasyonlar devam etmekteydi. Temmuz ayı içerisinde Şile Jandarma Bölüğü ve Üsküdar livası takip müfrezelerinin baskıları sonucu Yeniköylü otuz yedi ve Şileli dört asker kaçağı ve eşkiya daha teslim olmaya mecbur kaldılar¹⁹. Ne var ki Yeniköylü çeteler bu baskılara rağmen faaliyetlerini yürütmeye devam ediyorlardı. 14 Temmuz 1917 günü yaşanan bir olay hükümetin ve müslüman ahalinin sabrını taşıracak mahiyetteydi. Gebze kazasının Mollafenari nahiyesine bağlı Denizli köyünden yedi kadın, çalışmakta oldukları tarlaya gelen yedi kişilik bir çete tarafından dağa götürülüp tecavüze uğramışlardı ve köylüler bunların büyük olasılıkla Yeniköylü olduklarında hemfikirdi²⁰.

Bundan sonra Yeniköy Rum çeteleri 20 Temmuz 1917'de Gebze'nin Tavşanlı köyünü²¹, 24 Temmuz gecesi Gebze'ye bağlı Taşköprü nahiyesinin Kutluca köyünü²², 18 Ağustos günü de Tavşanlı köyü yakınındaki bir çiftliği bastılar. Bu son olayın ardından Gebze Jandarma Bölük Kumandanlığı'nın hazırladığı raporda Gebze'de Yeniköy eşkiyasının faaliyetlerinin önüne

¹⁴ BOA.DH.EUM.6.Şb. 15/45 lef 1 ve 2.

¹⁵ BOA.DH.EUM.6.Şb. 16/55 lef 3.

¹⁶ BOA.DH.EUM.6.Şb. 16/55 lef 1.

¹⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Muhasebe Kalem. (BOA.DH.EUM.MH.) 158/41 lef 1/1.

¹⁸ Dâhiliye Nezareti'nden Ankara Vilayeti'ne gönderilen 14 Temmuz 1333/14 Temmuz 1917 tarih ve 43 hususi numaralı şifre telgrafname. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Şifre Kalem 78/110. (Bundan sonra BOA.DH.ŞFR.)

¹⁹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 17/66 lef 1 ve 18/41 lef 2.

²⁰ BOA.DH.EUM.3.Şb. 23/2 lef 1/1 ve 1/2.

²¹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 19.

²² BOA.DH.EUM.3.Şb. 23/2 lef 3.

geçebilmek için kaza dâhilindeki tüm Yeniköylü Rumların kaza haricine çıkartılması öneriliyordu. Raporda şöyle denmekteydi : “Bir teşkilat-ı mahsusayı haiz denilebilecek bir surette kuraya dağılmış olan Yeniköylü ailelerin, değirmenlerdeki değirmencilerle çobanların muavenet ve müzaheretleriyle eşkıyaların mükemmel surette saklanmakta oldukları anlaşılmakta olduğundan bu gibi vasıtalar kaza dâhilinden ihrac edilmedikçe şakilerin derdesti taassürdür”²³.

Yeniköy Rumlarıyla ilgili bu öneri yakın bir zamanda daha kapsamlı bir şekilde tatbikata konacaktı ama ondan önce son bir girişim olarak Üsküdar ve İzmit livaları dâhilinde daha geniş çaplı operasyonlar için Birinci Kolordu Sahil Muhafaza taburlarından tertip edilen bir taburluk kuvvet 26 Ağustos 1917'den itibaren Dersaadet Jandarma Mıntıka Müfettişliği'ne bağlı olarak faaliyete başladı. Bu yeni kuvvet Üsküdar livası dâhilinde beş gün içerisinde yüz elli asker kaçağını ele geçirmeye muvaffak olurken beş eşkıya da silahlarıyla beraber teslim oldular²⁴.

Ne var ki bütün bu tedbirler dahi Yeniköy çetelerinin faaliyetlerinde önemli bir azalmaya yol açmıyordu. 1917 Ekim ayı içerisinde Kırbaku çetesi Sarıkavak köyünü bastı²⁵. Yine Rum eşkıyalar Dereli köyüne bir baskın düzenledi²⁶. Yeniköy çeteleri Gebze köylerine de küçük gruplar halinde veya kırk-elli kişi olarak geliyor ve yakalanmaları halinde teşhis edilmemek için özellikle gece karanlığını tercih ediyorlardı²⁷.

Yeniköylüler'in en iyi bildikleri şey, bir hayat tarzı olarak algıladıkları çetecilik ve bu hayat tarzını terk edebileceklerine dair hiçbir işaret de vermiyorlardı. Çeteler Osmanlı ordusuna katılmak istemeyenlerle iyice kuvvetlenmişti. Köyün çetecilikle fiilen uğraşmayan ahalisi ise kendi içlerinden çıkan bu çetelere yardım ve yataklık yapmayı, bunun da ötesinde gayrete getirmeyi muhtemelen dini ve milli bir sorumluluk olarak görmekteydiler. Kendi köylülerinden aldıkları yardım ve desteğin kesilmemesi halinde çetelerin faaliyetlerinin önüne geçilemeyeceği apaçık bir gerçeklik olarak ortada durmaktaydı. Savaşın her geçen gün daha da kötüye gittiği, cephelerdeki kayıpların yeni sevklerle telafi edilmeye çalışıldığı ve iç güvenlik için daha

²³ BOA.DH.EUM.3.Şb. 23/2 lef 2.

²⁴ BOA.DH.EUM.6.Şb. 22/35 lef 1.

²⁵ BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 21.

²⁶ BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 18.

²⁷ BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 19.

fazla kuvvet ayırmanın seçenek olmaktan çıktığı böyle bir dönemde Yeniköy Rumları meselesinin daha radikal bir yöntemle çözülmesi fikri kendisini iyiden iyiye gösterdi ve nihayet köy ahalisinin tamamının Anadolu içlerine sevk ve iskan edilmeleri ciddi olarak gündeme geldi. Özellikle askeri kanadın desteklediği bu çözüm yolu, kısa süre sonra kabul görerek fiiliyata geçirildi. Ne var ki bir süre sonra bu tedbirin Yeniköy Rumları'nın terör faaliyetlerini sonlandırmak bir yana, onları daha da cüretkâr kılacağı ve hareketlerine politik bir renk vereceği görülecekti.

c. Yeniköy Rumları'nın Anadolu İçlerine Sevk ve İskanı;

Yukarıda değindiğimiz gibi Yeniköy Rumları'nın kısmen de olsa iç bölgelere sevki 1915 başlarından itibaren gündeme getirilmeye başlanmış, 1917 Temmuz ayında da 198 Şileli ve Yeniköylü Rum Bolu, Konya ve Ankara'ya sevk edilmişti. Ancak köye kayıtlı tüm ahalinin sevki söz konusu olduğunda meselenin öngörülenden daha müşkil olduğu anlaşıldı. Yeniköylü Rumlar'ın sevki için 125.000 kuruşluk tahsisatın yeterli olacağı düşünülmüştü fakat sevk işlemine başlandığında Yeniköy Rumları'nın sayısının tahmin edilenin çok ötesinde, yedi-sekiz bin civarında olduğu ve bunların sevkleri için çok daha fazla paraya ihtiyaç olduğu hayretle görüldü²⁸. Sonuçta Yeniköylüler'in sevki için ayrılan tahsisat 500.000 kuruşa çıkartıldı²⁹.

Dâhiliye Nezareti tarafından Eskişehir ve Kütahya Mutasarrıflıklarına gönderilen 14 Ekim 1917 tarihli şifrede, alınan askeri kararın kesinleşmesi sonucu Yeniköy Rumları'ndan bir kısmının kendi bölgelerine sevkine başlandığı ve kafile ulaştığında Yeniköylüler'in gruplara ayrılarak çevreye dağıtılması ve kaçmalarına meydan verilmemesi, muhtaç durumda bulunanlara da bu iş için ayrılmış tahsisattan yardım yapılması isteniyordu³⁰. Karahisar-ı Sahib Mutasarrıflığı'na çekilen 24 Ekim 1917 tarihli şifrede de Yeniköy Rumları'ndan azami iki bin kişinin kendi bölgelerine sevklerine karar verildiği ve şimdiden bunların iâşe ve iskanlarına dair tedbirlerin alınması, bu hususlarda

²⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), belge no: 272.0.0.74.65.18.5. lef 2.

²⁹ BCA, b: 272.0.0.74.65.18.5. lef 1.

³⁰ Dâhiliye Nezareti Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumisi Sevkiyat Şubesi'nden Eskişehir ve Kütahya Mutasarrıflıkları'na Nazır Talat imzasıyla gönderilen 14 Teşrin-i evvel 1333 tarih ve 20132 numaralı şifre. BOA.DH.ŞFR. 80/150.

yapılacak harcamaların da diğer Rum ve Ermeni ahali için livaya verilmiş seferberlik tahsisatından karşılanabileceği bildiriliyordu³¹.

Bir başka sorun da Yeniköy Rumları'nın geride bıraktıkları hayvanların ve diğer bozulup telef olabilecek taşınabilirlerin muhafaza ve idaresi idi. Bu işlerle ilk etapta Şile kazasında teşekkül eden tali muhacirin komisyonu ilgilenecekti³². İleride görüleceği gibi söz konusu eşyadan bazılarının bu tali komisyon tarafından satılarak bedelinin Şile Ziraat Bankası'nda Dâhiliye Nezareti emrine yatırılması dışında, geriye kalan büyük kısmının nakil ve muhafaza işlemleri için aylarca ciddi bir faaliyet gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. Yeniköy Rumları'nın geride bıraktıkları mallardan bozulup telef olabilecek durumdakilerin satılması, diğerlerinin sahiplerine verilmesi, verilemeyenlerin ise emin ve korunaklı yerlerde saklanması için 5 Şubat 1918 tarihi itibarıyla İstanbul ve Mahall-i Mülhika Tasfiye Komisyonu'nca Şile'ye bir memur gönderilmiştir. Yeniköylüler'in geride bıraktıkları eşya miktarı bir hayli fazla olduğundan tüm bu işlemlerin gerçekleştirilmesi de aynı oranda masrafa yol açacaktı. Nihayet benzer durumlarda yapıldığı gibi bu masraflar için, daha önce mahalli komisyon tarafından satılan malların Şile Ziraat Bankası'na Dâhiliye Nezareti adına yatırılmış bedelinden Şile Tasfiye Komisyonu memuru adına yirmi bin kuruşluk kredi açılması yoluna gidildi³³.

d. Tehcir Sonrasında Yeniköy Rumları'nın faaliyetleri ;

Asayiş noktasından bakıldığında, tehcir uygulaması bölge için beklentilerin tam aksi bir sonuç doğurmuştur. Bu durumun iki temel sebebe dayandığı söylenebilir. Öncelikle, tehcir uygulamasından kaçan pek çok Yeniköylü Rum civardaki çetelere katılmışlardır ki bunun en doğal sonuçlarından birisi de bu çetelerin artık daha fazla erzak, silah, cephane ve malzemeye ihtiyaç duymaları ve bu yüzden faaliyetlerini yoğunlaştırmak zorunluluğu hissetmeleridir. İkinci olarak, tehcir olgusu çetelerin kendi faaliyetlerini siyasal açıdan idealize edip daha sağlam bir meşruiyet zeminine oturtmalarına ve bu yeni motivasyon sayesinde intikam temasını ön plana çıkartan daha cüretkar bir hareket tarzı geliştirmelerine de yol açmıştır. Üstelik bu yeni algı Yeniköy çetelerinin dayanışmasını artırarak çoğu zaman beraber

³¹ BCA. 272.0.0.74.65.18.7.

³² BCA. 272.0.0.74.65.18.7.

³³ BCA. 272.0.0.74.66.22.7.

hareket etmelerine ve bazı eylemleri altmış-yetmiş kişilik gruplarla gerçekleştirmeye başlamalarına sebep olmuştur. Bu kalabalık gruplar artık daha organize bir şekilde hareket ederken Osmanlı inzibat kuvvetlerinin ve memurlarının kayıplarında da önemli ölçüde artış görülmeye başlanmıştır. 1917 Kasım ayı içerisinde Şile Ahz-ı Asker Şubesi'nde görevli Yüzbaşı Hayri Efendi Yeniköylü Rumlar tarafından şehit edildi³⁴. 30 Kasım'da ise Yeniköylü Beyazoğlu Pandeli ve Köse Dimitri çeteleri pusuya düşürdükleri üç jandarma neferinden ikisini şehit ettiler³⁵. 31 Ocak 1918 günü yaklaşık altmış kişilik bir grup tarafından Ağva ve Kandıra'ya bağlı müfrezelere kurulan pusu sonucu bir süvari çavuşu şehit olurken pusuya düşen müfrezeler Akçaova'dan gönderilen diğer bir müfrezenin gayretleriyle kurtulmayı başarabildi³⁶. 8 Şubat 1918'de ziraat memuru Halil Efendi ve iki jandarma neferi, Kırbaku ve Deli Yani çetelerinden müteşekkil yaklaşık elli kişilik bir grup tarafından kurulan pusu sonucu şehit oldular³⁷. Jandarmaya ve memurlara yönelik bu saldırıların yanında Müslüman ahaliye yönelik saldırılar da devam etmekteydi³⁸.

Saldırıların bu şekilde yoğunlaşması ve şiddetlenmesi üzerine Yetmiş beşinci Alayın Birinci Taburu da Dersaadet Jandarma Alayı emrine verildi ve taburu oluşturan üç bölük 14 Şubat 1918 günü Yeniköy çetelerini takip etmek üzere harekete geçirildi³⁹. Öyle anlaşılmaktadır ki maruz kalınan saldırılar ve verilen şehitler Osmanlı güvenlik güçlerini psikolojik olarak fazlasıyla sarsmış, Yeniköy çetelerine karşı bakış açılarını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Nisan ayı içerisinde Deli Yani çetesine vurulan önemli darbeye başvurulmuş yöntem bunu işaret eder gibidir. 13/14 Nisan 1918 gecesi Deli Yani ve adamları Hamitli karyesinde bir evin içerisinde iken Çanaklı Takip Bölüğü ve Çanaklı jandarmaları tarafından abluka altına alındılar. Teslim ol çağrılarında küfür ve

³⁴ BOA.DH.EUM.6.Şb. 26/29 lef 1.

³⁵ BOA.DH.EUM.6.Şb. 27/49 lef 3.

³⁶ BOA.DH.EUM.6.Şb. 31/1 lef 4.

³⁷ BOA.DH.EUM.6.Şb. 32/75 lef 1.

³⁸ 24/25 Kasım 1917 gecesi Mansur köyü baskını için bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 9. 27 Kasım 1917 akşamı Beyazoğlu Pandeli çetesinin Sofular köylülerinden on kişiyi gaspettiklerine dair bkz; BOA.DH.EUM. 6.Şb. 28/8 lef 12. Yine 27 Kasım akşamı Beyazoğlu Pandeli ve Kırbaku çetelerinden müteşekkil yaklaşık kırk mevcutlu grubun rehin aldıkları iki çocuk karşılığında Yılanyatağı köyünden erzak tedarik etmelerine dair bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 28/8 lef 13. 29/30 Ocak 1918 gecesi Oylu köyünün otuz kişilik bir grup tarafından basıldığına dair bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 31/1 lef 3. 3 Şubat 1918 günü Yılanyatağı köyünden Aziz Ağa'nın oğlunun kaçırılması olayına dair bkz; BOA.DH.EUM.6.Şb. 31/1 lef 2.

³⁹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 31/51 lef 2.

ateşle karşılık veren gruba karşı çok radikal bir girişimde bulunularak ev ateşe verildi. Sonuçta sekiz eşkıya ölü olarak ele geçirilirken çatışma sırasında bir asker şehit olmuş ve bir diğeri de ağır yaralanmıştı. Bu arada Rumlar girdikleri evdeki genç bir kızı da vurmuşlardı⁴⁰. Ancak Yeniköy çetelerine ara sıra indirilen bu türden darbeler tablonun bütününe etkilemeye yetmiyordu. Öyle ki 1918 Haziran ayı ortalarında Kabakoz köyünü basarak beş kişiyi kaçıran çetenin mevcudu yetmiş kişiydi⁴¹.

Rum saldırılarının giderek artmasıyla Müslüman ahalinin sabrının taşmaya ve hükümete karşı giderek daha eleştirel bir tavır takınmaya başladığı görülmektedir. 19 Haziran 1918 tarihli ve Bıçkıdere, Kervansaray, Kömürlük, Üvezli, Ulupelid ve Oruçoğlu köylülerinden ahali namına birer kişinin imzasını taşıyıp Şile'den Dâhiliye Nezareti'ne çekilen telgrafta köylüler, hükümete teslim ettikleri hayat, namus ve mallarını üç seneden beri maruz buldukları ve artık tahammül edilemez dereceye gelmiş bulunan Yeniköy Rum eşkıyasının tecavüzlerine karşı korumaktan aciz kaldıklarını, on beş günden beri işlerini görmek için evlerinden bile çıkmadıklarını, geceleri bir saat dahi olsun uyuyamadıklarını ifade ediyorlardı. Köylüler, hükümetin dikkatini çekmek için Şile kazasını "meşruti bir hükümetin payitahtına pek karib" ve bununla beraber "asayiş ve emniyet-i umumiyyesi kamilen mahvolmuş bir belde" olarak nitelemekteydiler. Telgrafın sonunda artık kendilerini hicret etmeye zorlayan bu durumun önüne geçmek ve hükümeti bir daha huzursuz etmemek için köylülerin silahlandırılmasını veya milli çeteler kurulmasını ya da her köye sabit jandarma karakolları ikame edilmesini öneriyorlardı⁴². Bu telgraftan bir hafta sonra başta Meclis-i Umumi-i Vilayet azasından Nuri Bey olmak üzere Şile Belediye Reisi Ali Rıza Bey ve üç kişinin daha imzasını taşıyan ve Şile'den çekilip Sadaret makamını adres gösteren bir başka telgrafta ise bölgedeki doksandan fazla Müslüman köyün yalnızca Yeniköylülerden ibaret çetelerin saldırılarına karşı çaresiz kaldığı, daha önce nispeten rahat yaşayan bir kısım ahalinin dahi ya hayatlarının mahvolduğu, ya servetlerinin ellerinden çıktığı ve bazılarının da emlak ve arazilerini terk ederek başka yerlere gittikleri

⁴⁰ BOA.DH.EUM.6.Şb. 37/4 lef 3/1. Eşkıya ölen sekiz kişiden ibaret değildi ve kaçabilenlere karşı da takibata girişildi. Ayrıca Yeniköy Rumları kızı vurduktan sonra annesini de dışarıya çıkarmışlardı ki evi asker tarafından yakılırken kadıncağız ortalarda bulunmamaktaydı ve durumu haber alıp içeride kızının da bulunduğunu söylediğinde yangın artık söndürülmesi olanaksız bir safhaya girmişti. Bkz; aynı belge.

⁴¹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 41/7 lef 1, 2, ve 11.

⁴² BOA.DH.EUM.6.Şb. 40/67 lef 2,3 ve 4.

ifade ediliyordu. Asker kaçaklarıyla güçlenen ve tehcir sonrasında faaliyetlerine siyasi bir renk vererek cüretlerini artıran Yeniköy çeteleri, tehcir olayında dahli olduğunu düşündükleri Şile muteberanından bazılarını ölüme mahkum ettiklerini ilan etmişlerdi ve üstelik bu çetelerin, kasabadaki haber kaynakları sayesinde gerek mevcut askeri birliklerin durumundan gerek hükümetin tedbirlerinden ve hatta gizli meselelerden bile dakikası dakikasına ve harfiyen haberdar oldukları kuvvetle muhtemeldi. Rum terörü karşısında Şile'ye araştırma için gelen heyetler ise ana yollarda dolaşıp köylülerden erzak istemek, eşkiya taarruzuna uğrayan köylüler üzerinde baskı kurarak onları korkutmak suretiyle odun kömür toplattırıp Dersaadet'e göndermek gibi yolsuzluklarla yetinmekteydiler. Sonuç olarak imza sahiplerinin sadaret makamından talepleri, itimat edilen bir heyet idaresinde bölgeye yeterli miktarda kuvvet gönderilmesiydi⁴³.

Bu arada tehcir edilen Yeniköy Rumları'ndan bir kısmı her nasılsa bir yolunu bulup İstanbul, İzmit ve Kandıra gibi mahallere dönmeyi ve oralarda kalmayı başarıyorlardı⁴⁴. Bu durum Eskişehir'e sevk edilmiş Yeniköy Rumları'nı da harekete geçirmiş ve Dâhiliye Nezareti'ne gönderdikleri 6 Nisan 1918 tarihli taleplmelerinde Eskişehir'in soğuşuna tahammül edemediklerini ileri sürerek geri dönen köylülerini emsal göstermek suretiyle kendilerinin de köylerinininkine benzer iklime sahip İzmit, Adapazarı, Gebze ve Kartal gibi mahallere gitmelerine izin verilmesini talep etmişlerdi⁴⁵. Ancak söz konusu dönüşler tamamen yerel yöneticilerin müsamahasından ibaret bir durumdu ve Dâhiliye Nezareti'nin tutumuna aykırıydı. Kütahya Mutasarrıflığı bölgesinde iskana tabi tutulan Yeniköy Rumları'nın 1918 sonbaharında yaya olarak ve karakoldan karakola teslim edilerek geri döndürülmeye başladıklarını haber alan Dâhiliye Nezareti, bir yandan böyle bir emir olmamasına rağmen bu ailelerin geri gönderilmeye başlanmasının sebebini Kütahya Mutasarrıflığı'ndan sorup uygulamanın sona erdirilmesini isterken diğer yandan da İzmit Mutasarrıflığı'ndan kendi bölgelerine ulaşan Yeniköylülerin yollarına devam etmelerine izin verilmemesini ve iş gösterilerek sefaletlerinin önüne geçilmesini

⁴³ BOA.DH.EUM.6.Şb. 40/55

⁴⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Seyrüsefer Kalemi, 18/91. (Bundan sonra BOA.DH.EUM.SSM.)

⁴⁵ BOA.DH.EUM.3.Şb. 25/26 lef 1.

istiyordu⁴⁶. Bu bildirimlerin hemen ardından ise Dâhiliye Nezareti tarafından Kütahya'daki Yeniköy Rumları'ndan her haneden bir kişi olmak üzere köyelerine dönerek kiliselere depolanmış eşyalarını ayırıp, yanlarına alabildikleriyle tekrar geri dönmeleri yönünde bir izin çıkartıldı⁴⁷. Aslında bu izin hükümetin tehcir edilen Rumların maddi ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını kabul etmesi anlamına da geliyordu.

2. MÜTAREKE DÖNEMİNDE YENİKÖY RUMLARI

a. Tehcir edilen Yeniköy Rumları'nın köyelerine geri dönmeleri

14 Ekim 1918'de göreve başlayan Ahmet İzzet Paşa Hükümeti'nin Meclis-i Mebusan'a sunduğu beyannamede savaş sırasında başka bölgelere nakledilmiş vatandaşların yerlerine dönmelerine karar verildiği ve bunun uygulanmasına da başlandığı ilan ediliyordu⁴⁸. 30 Ekim 1918 tarihinde akdedilen mütareke sonrasında ise Yeniköy Rumları adeta köyelerine akın etmeye başladılar. Hükümet İstanbul, Kadıköy, Üsküdar gibi merkezlere biriken Yeniköylüleri Şile'ye sevk etmek üzere Şirket-i Hayriye'nin 49 numaralı vapurunu tahsis ederken bir yandan da nakliyatın Maltepe ve Beykoz'dan arabalarla yapılabilmesinin yollarını arıyordu⁴⁹. Bu arada geri dönüşlerine paralel olarak Yeniköylülere ait malların detaylı döküm ve hesaplarının ortaya konması için de hükümet tarafından sorumlu merciler sıkıştırılmaya başlanmıştı⁵⁰.

b. Kuva-yı Milliye'nin bölgede etkinliğini artırmasına kadar Yeniköy Rumları'nın faaliyetleri;

Mütarekeyle beraber İstanbul ve çevresinin İtilaf kuvvetleri tarafından kontrol edilmeye başlanması gerek bölgede faal olan ve gerekse köyelerine geri dönen Yeniköylüler için cesaretlendirici bir etken olmuştur. Osmanlı idaresine

⁴⁶ Dâhiliye Nezareti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na gönderilen 16 Eylül 1334/1918 tarihli şifre telgrafname; **BOA.DH.ŞFR.** 91/179 ve Dâhiliye Nezareti'nden İzmit Mutasarrıflığı'na gönderilen 16 Eylül 1334/1918 tarihli şifre telgrafname; **BOA.DH.ŞFR.** 91/180.

⁴⁷ **BOA.DH.EUM.SSM.** 31/27.

⁴⁸ "Rauf Orbay'ın Hatıraları", **Yakın Tarihimiz**, cilt I sayı 3, s. 83-84.

⁴⁹ **BCA.** 272.0.0.12.37.23.4 ve 272.0.0.12.37.23.7.

⁵⁰ **BCA.** 272.0.0.10.1.2.41.

karşı sahip oldukları düşmanca hislerini en üst düzeye vardırarak tehcir uygulamasının intikamını alma fikri bu dönemde bölgeye dair Yunan emelleriyle birleşmiştir. İtilaf kuvvetlerinin düşmanca tutumlarıyla belirginleşen mütareke İstanbul'unun boğucu havası özellikle başkent ve çevresinde görev yapan Osmanlı memurlarının da pek çok konuda kararlı davranışlar sergilemesine mani olmaktadır. Şile Jandarma Bölük Kumandanı'nın da bu atmosferden etkilendiği ve Yeniköy eşkıyasına karşı takibatta bulunmak yerine yetkilerini aşarak onlarla anlaşma yoluna gitmeye çalıştığı görülmektedir. Anlaşmaya göre çeteler eşkıyalık faaliyetlerini durdurduğu takdirde jandarma da kendilerini takip etmeyi bırakacak, genel af kanunu çıktığında ise eşkıya silahlarını teslim edecekti. Anlaşmanın ilginç olan bir noktası da şuydu ki, eşkıyanın köylerde serbestçe dolaşmasına ve Müslüman köylerdeki ağaların kendilerine bir şeyler vermesine ses çıkarılmıyacaktı. Gerçekte ise Yeniköy Rumları sanki bu anlaşma ile faaliyetleri bir meşruiyet kazanmışçasına Şile-Gebze bölgesini Müslümanlar için günbegün yaşanmaz bir hale getirmekte, buna karşılık sanki ortada gerçekten uygulanan bir anlaşma varmışçasına Jandarma tarafından hiçbir takibata uğramamaktaydılar. Jandarmanın yaptığı tek şey köylülere sabır tavsiye etmekten ibaretti⁵¹.

Yeniköy Rumları'nı durdurmak elbetteki bu türden işgüzarlıklarla mümkün olamazdı ve değindiğimiz gibi Yeniköy çeteleri zaten Yunanlılar'ın İstanbul ve çevresine dair emellerinin gönüllü tetikçileri konumuna gelmiş durumdaydı. Bu emellerin gerçekleşebilmesinin önemli bir adımını şehrin yakın çevresindeki Müslümanların tedhiş edilerek göçe zorlanması oluşturuyordu⁵². Dünya Savaşı boyunca güvenlik güçlerini en fazla uğraştıran çete reislerinden Deli Yani ve avanesi aftan istifade etmek için hükümete başvurmuş olmalarına rağmen kısa süre sonra tekrar faaliyete geçtiler. Bunlar Karamanlı, Teksen, Delihanlar, Göğüşler, Çakmaklar, Çalca gibi Kandıra köylerine baskınlar tertip ediyorlardı ve asker aileleri söz konusu olduğunda cana ve namusa kast ettikleri görülmekteydi. Bu gelişme üzerine Şile ve Kandıra arasındaki dağlık ve ormanlık arazideki köylerin güvenliği için Dersaadet Jandarma Alayı tarafından iki müfreze teşkil edilirken paralel olarak İzmit tarafında da tedbirler arttırılmıştı⁵³.

⁵¹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 16/3.

⁵² Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s. 26-27.

⁵³ BOA.DH.EUM.6.Şb. 48/20 lef 4 ve 5.

1919 Ocak ayı içerisinde, af müddeti sona ermesine rağmen silah bırakmayan Yeniköy eşkiyasına karşı Şile jandarmasının kendisini biraz daha faal olmaya mecbur hissetmesiyle başlayan olaylar, İngiliz varlığının Rum çeteler etrafındaki koruyucu etkisini çok somut bir şekilde ortaya koydu. Yeniköy Rumları, jandarmanın bu inzibati tedbirlerini bahane ederek köylerindeki jandarma karakolunu muhasaraya aldılar⁵⁴. Yunanlıların Şile Rumlarıyla olan irtibatının Fener Rum Patrikhanesi vasıtasıyla yürütülmekte olduğunun açık bir göstergesi olarak karakol muhasarası olayının başrolünde Yeniköy'e Kadıköy Metropolitidi tarafından Metropolit Vekili sıfatıyla gönderilmiş bulunan Papaz Yanko bulunmaktaydı. Yanko'nun gayretleriyle köy ahali de eşkiyaya destek vermiş ve 20 Ocak 1919 günü Yeniköy jandarma karakolu yaklaşık 250 Rum tarafından kuşatılmıştı. Yeniköylüler ve karakoldaki jandarmalar arasındaki çatışma sürerken Şile Bölük Merkezi'nden muhasarayı sonlandırmak üzere sevk edilen bir müfreze bunu başaramayarak geri dönmüştü. Dışarıdan gelecek yardımdan ümidini kesen ve cephanesi de tükenen karakol efradı muhasarayı kendi imkânlarıyla yarmayı başardılar. Jandarmanın kaybı kendilerinden haber alınamayan iki kişiden ibaretken, olayla ilgili ifadelerde uzaktan beş-altı civarında Rum'un ölü olarak yere düştüklerinin görüldüğü beyan edilmişti⁵⁵. Şile Jandarma Bölük Kumandanı ise köye yeni bir operasyon yapmayı reddetmişti, zira böyle bir operasyon için en az 500 kişiye ihtiyaç bulunduğunu öne sürmekteydi⁵⁶. Ertesi gün Yeniköy'e karşı eldeki bütün imkânlar zorlanarak harekete geçildi. Kendi mevcut kuvvetleri yanında İstanbul Jandarma Taburu ve İstanbul Muhafızlığı'nın gönderdiği kuvvetleri de beraberine alan Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey 21 Ocak'ta kara yoluyla hareket etti ve 24 Ocak'ta seksen dört mevcutla Şile'ye ulaştı. Bu kuvveti Şile'den aldığı on neferle daha takviye eden Remzi Bey 25 Ocak'ta yanında Şile kaymakamı da olduğu halde Yeniköy'e hareket etti. Bu arada Şile ve Gebze takip müfrezeleri ile Şile bölgesindeki karakollardan toplanabilen jandarmaların oluşturduğu yüz yetmiş kişilik kuvvet de giriş çıkışları kontrol

⁵⁴ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 16/3.

⁵⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Kalem-i Mahsus, 49-1/74 lef 2. (Bundan sonra BOA. DH.KMS.); Sabahattin Özel, "Milli Mücade Döneminde Kuzey Marmara Havzasında Rum ve Ermeni Çetelerinin Faaliyetleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 1995-2000 Prof. Dr. Fikret İşıltan hatıra sayısı, sayı 36, İstanbul 2000, s. 427-428; Süleyman Beyoğlu, "I. Dünya Savaşı'nda ve Milli Mücadele Yıllarında Üsküdar", IV. Üsküdar Sempozyumu, cilt II, İstanbul 2007, s. 286-287.

⁵⁶ BOA.DH.KMS. 49-1/74 lef 2.

* İngilizce gun-boat. Bir ya da birkaç topla donatılmış hafif gemi.

etmek üzere köyü muhasaraya almıştı. Yeniköylüler ise kevgire çevirdikleri jandarma karakol binasının üzerindeki izleri yok etmek maksadıyla binayı yakmışlardı. Köye giren Remzi Bey altmış nefer bırakılmak üzere geçici bir karakol binası tespit etti. Yapılan tahkikatta, henüz köyde bulunan Metropolid Vekili Yanko'nun beyanlarının aksine olarak eşkıyanın kılık değiştirmek suretiyle halen Yeniköy ve civarında bulunduğu sonucuna varıldı ve buna göre tertibat alındı. Yeniköy karakol muhasarası olayı İngilizleri de harekete geçirmişti. 26 Ocak'ta bir İngiliz ganbotu* Şile'ye geldi. Biri ganbotun kaptanı olan iki İngiliz binbaşı, ganbota çağırdıkları Şile kaymakamı ve jandarma bölük kumandanıyla Yeniköy meselesini ele aldıktan sonra, eşkıyanın teslim olmaması halinde Yeniköy'ün bombardıman edileceği gibi inandırıcılıktan uzak bir çıkış yaptılar. Doğal olarak bu göstermelik fikirden hemen caydılar ve ertesi gün beraberce köye gidilmesine karar verildi. 27 Ocak'ta iki İngiliz binbaşı, Şile Kaymakamı ve Şile Jandarma Bölük Kumandanı beraberce Yeniköy'e gittiler. Köylülerle temas ettikleri andan itibaren ise İngiliz subayların tavrı tamamen değişmeye başladı⁵⁷. Papaz Yanko köye Yunan ve İngiliz bayrakları astırtmış, kimi köylüleri de yırtık çuvallara sardırarak tehcir sürecinin ahaliye getirdiği sefaleti tiyatral bir tarzda ispatlamaya çalışmıştı⁵⁸. Yeniköy'de karşılaştıkları tabloya inanmaya zaten son derece hazır oldukları anlaşılan İngilizler birdenbire Hıristiyan ahaliye yapılan zulümden dem vurmaya başlayarak, kaymakama ve jandarma kumandanına hitaben "siz eşkıyalara karışmayınız, biz istiman ettireceğiz" uyarısında bulundular. Yeniköy'deki müfrezenin mevcudunun fazla olup eski mevcuduna indirilmesini, Şile ahalisinin elinde bulunduğunu iddia ettikleri Yeniköylülere ait yatak, kilim, mefruşat ve diğer eşyanın üç güne kadar iade edilmesini talep ettikleri gibi Şile kasabasında bulunduğunu iddia ettikleri sekiz yüz silah ve yanı sıra cephanenin hemen o gün kendilerine teslim edilmemesi halinde kaymakamı ve jandarma kumandanını tutuklayarak İstanbul'a götürecekleri tehdidinde bulundular. Bunun üzerine Şile'de bir seferberlik başlatıldı ve ahaliye ellerindeki silahları teslim etmeleri, aksi taktirde aramalara girişileceği beyan edildi. İngilizler sürenin ertesi güne (28 Ocak) kadar uzatılmasına razı oldular ve hava muhalefeti sebebiyle de 27/28 Ocak gecesi Şile'den demir almak durumunda kaldılar. Ertesi gün (28 Ocak) tekrar Şile'ye döndüklerinde kendilerine teslim edilebilen silah sayısı sadece kırk

⁵⁷ BOA.DHLEUM.6.Şb. 49/78 lef 8/2.

⁵⁸ BOA.DHLEUM.6.Şb. 49/78 lef 16/3.

üçtü⁵⁹. İşin dikkat çeken tarafı ekserisi av tüfeği olan bu silahlar sadece Müslümanlardan toplanmış, Rumların elinde bulunan av tüfeklerine ise İngilizlerin av tüfeği değil mavzer toplanmasını istedikleri gerekçesiyle dokunulmamıştı⁶⁰. Miktardan hoşnut olmayan İngilizler ganbota çağırdıkları kaza kaymakamı Mecid Bey'i alıkoyarak Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Abdullah Efendi'ye bir tezkere gönderdiler. Tezkerede kendisini kaymakam vekili olarak bıraktıkları, kaymakamı İstanbul'a götürecekleri, iki-üç gün sonra döndüklerinde üç bin silahı hazır bulmak istedikleri, bu süre zarfında Hıristiyanlara bir zarar gelirse mesul olacağı gibi emir ve tehditler mevcuttu. Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey'in mütalaasına göre İngilizler'in tutumu, sürekli temas ettikleri Metropolid Vekili, hükümete af için müracaat eden çete reislerinden Pehlivanoğlu Yorgi, Şile Papazı ve kilise mütevellileri tarafından biçimlendiriliyordu. Remzi Bey'e göre bunun da ötesinde Yeniköy ve Şile'de gizlenmekte olan eşkıya İngilizlerle bir şekilde temas halindeydi ve silah toplattırılması meselesi de muhtemelen bunlar tarafından İngilizler'e telkin edilmişti ki bu işlem tamamlanana kadar da ortaya çıkmaya niyetleri yoktu. Şile'de bulunması hasebiyle olayları yakından takip eden Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey, İngiliz ve Rumların hareketlerine mukabil Şile ve Gebze takip müfrezelerine Rum eşkıyasının Şile kaza sınırlarını terk etmesine mani olacak şekilde tertibat aldırdı ve İstanbul Taburu'ndan gönderilen kırk neferle Şile karakollarını takviye ettirdi⁶¹. Bundan sonra İngilizler'in verdiği nota üzerine jandarma tarafından ihtiyar heyetleri eşliğinde Şile'deki Müslüman evlerinde zorla silah ve eşya aranmasına girişildi. Böyle bir durum varsa bile hangi eşyanın Yeniköylülere ait olduğunun jandarmalar tarafından tespit edilebilmesi imkansız olduğundan bu kanunsuz girişimin Müslüman ahaliyi huzursuz etmekten başka bir sonuç vermeyeceği açıktı⁶². Bu arada Yeniköy eşkıyası bir yolunu bularak iki Müslüman köyünü basıp para gasp etmelerine ve tekrar Yeniköy'e dönmelerine rağmen Metropolid Vekili ve Rumların uyarıları karşısında Şile Jandarma Bölük Kumandanı

⁵⁹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 8/1 ve 8/2.

⁶⁰ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 16/4.

⁶¹ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 8/1 ve 8/2. Kaymakamı Macit Bey'in Şile'den alınıp ganbotla İstanbul'a götürülmesi olayı, İngiliz Yüksek Komiserliği'nden Amiral Webb'in Dışişleri'nden Ronald Graham'a yazdığı 30/1/1919 tarihli mektupta Türkler'in gözünü korkutmak için yapılması gereken blöflerden biri olarak nitelendirilmiştir. Bkz; Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele I (Mutlakiyete Dönüş 1918-1919)**, İstanbul 2004, s. 21 (10 numaralı dipnot.)

⁶² BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 16/4.

Abdullah Bey bunlara ve ellerindeki silahlara karşı herhangi bir teşebbüste bulunamamış ve ne yapması gerektiğini üst makamlara sormayı tercih etmişti⁶³. Bu konuda İstanbul Jandarma Alay Kumandanlığı'nın tavrı da cesaret kırıcıydı ve Yeniköy dâhilinde jandarmaya yönelik bir hareket olmadıkça şimdilik eşkiyaya karşı her hangi bir teşebbüste bulunulmaması isteniyordu. Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey'in konuyla ilgili mütalaası ise durumu bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktaydı; Remzi Bey'e göre İngilizlerin müdahalesi ile ortaya çıkan tabloda jandarmanın ahali nazarındaki itibarı sifıra inmişti. İngilizler söyledikleri gibi Rum eşkiyayı teslim almazlarsa Şile asayişini temin etme ihtimali kalmayacaktı. Terhisler sebebiyle eksilen jandarma mevcudunun maneviyatı da bu olaylarla sarsılmaktaydı ve eğer tüm bu İngiliz müdahaleleri mütareke şartları gereğiye bu durumda zaten Şile dâhilinde jandarmanın eşkiyalar hakkında yapacağı hiçbir muamele de kalmamış demektir⁶⁴.

Bu olaydan sonra Yeniköy Rumları'nın faaliyetlerini Gebze ve Kartal'ın köylerine yönelttikleri anlaşılmaktadır. Polis tarafından hazırlanan 25 Şubat 1919 tarihli bir rapora göre seferberlikten kaçan ve on beş yirmi gün öncesine kadar Kurtköy, Kurtdoğmuş, Kurna, Aydınlı, Yayla, Tepeviran (Tepeören), Cumalı gibi Kartal ve Gebze köylerine tecavüz eden Yeniköylü Çakır Yorgi, idam cezasına mahkum Niko, Deli Petro, Aleko ve Yerasimos, diğer bir Niko adındaki reislerin idaresi altındaki toplam 400 kişilik gruba mensup çeteler ile jandarma arasında Domuzaşan dağında meydana gelen çatışma neticesinde Çakır Yorgi ve avanesinden birkaçının ölü olarak ele geçirilip diğerlerinin önce Yeniköy'e kaçtıkları ve sonra nedense İngilizler'in sahile yanaştırdığı bir torpidoya alınarak bilinmeyen bir yere götürüldükleri ve çete faaliyetlerine nihayet verildiği aktarılmaktadır⁶⁵. Bu bilginin ne derece ve ne kadarının doğru olduğunu tespit etmek güç gibi gözüküyor. Raporda çetelerin on beş yirmi gün öncesine kadar faal oldukları ifade edildiği ve raporun tarihinin de 25 Şubat olduğu düşünülürse Şile'ye deniz yoluyla gelip giden ve Rum çetecilerle temas halinde oldukları da bilinen İngiliz subayların böyle bir girişimde buldukları düşünülebilir. Ancak kesin bir gerçeklik vardı ki o da bu raporda iddia edilenin aksine Yeniköy Rum çetelerinin Şile bölgesinde son derece faal durumda olduklarıydı. Harbiye Nezareti, Şile ve Ağva ahali tarafından çekilmiş olup

⁶³ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 3.

⁶⁴ BOA.DH.EUM.6.Şb. 49/78 lef 9.

⁶⁵ BOA.DH.EUM 3.Şb. 27/54 lef 4.

kendisine ulaşan telgrafların suretlerini 3 Mart 1919'da Hariciye ve Dâhiliye Nezaretleri'ne iletti⁶⁶. İlk telgraf Ağva civarındaki İsa Divanı, Şuayblı, Vakf Divanı, Göksu Divanı, Göçe, Kurfalı, Gökmaslı, Üveykli köyleri ahalisinden on kişinin imzasını taşıyordu. Telgrafta Ağva'ya bağlı Göksu Divanı'nı muhasara altına alan Rumlar'ın civardaki Müslüman köylerin belirlenen süre içerisinde kendilerine biner lira getirmemesi halinde bu köylerin hepsini yakıp ahalisini de öldürecekleri tehdidinde buldukları ifade edilerek acilen yeterli miktarda kuvvet gönderilmesi talep ediliyordu⁶⁷. Yine Şile'den, aralarında Şile Belediye Reisi Vasıf Bey'in de bulunduğu on kişinin imzasını taşıyan bir telgraf daha çekilmişti ki kaza dâhilinde artık hiç kimsede mal ve can emniyeti bulunmayıp bu durumun özellikle köylerde böyle olduğu, hayvanları alınan, kadın ve kızlarına tasallut edilen ahalinin köylerini, tarlalarını terke mecbur kalarak perişan bir halde merkez kazaya geldikleri ve merkez kazada muhacirler sebebiyle artan nüfusa karşı mahsulatin azalmasıyla sefaletin arttığı bildirilmekteydi. Rum eşkıyasının talep ettiği haracı vermeyenlerin katledilip, burun ve kulaklarının kesilmesi Şile civarında hayatın nasıl geçmekte olduğunun açık delilleri olarak zikrediliyordu. Şileli Türkler telgraflarının sonunda yerel hükümetin bölgede asayişin temini için merkezden kuvvetli bir emir almadığından ve zaten yeterli kuvveti bulunmadığı için olan bitene gözlerini kapatmış gibi göründüklerinden yakınlıkla sitemlerini hükümete yöneltiyor ve daha önce gönderdikleri benzer bir telgrafın semeresini görmemelerinden dolayı üzgün olduklarını ama bu konuda ümitlerini kaybetmediklerini ifade ederek her şeye rağmen itaatlerini bildirmek suretiyle telgrafa son veriyorlardı⁶⁸. Hariciye Nezareti kendisine de ulaşan bu telgrafların ardından Şile'deki vaziyeti İtilaf temsilcilerinin gündemine taşımak istedi. Ne var ki bu girişim, sorumluluğu Müslüman ahaliye ve hükümet kuvvetlerine yıkmaya çalışan bir tavırla karşılandı. Fransız Amiral Amet olayları Müslüman ahalinin tecavüzlerine ve mahalli memurların rehavetine bağlama eğilimindeydi. Bu tavır karşısında Hariciye Nezareti'nin yapabildiği tek şey gerçekleri ispat edecek açık ve inandırıcı deliller toplanılması ve sorumlu

⁶⁶ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu. Kutu:22 Gömlek:89 belge:89-1. (Bundan sonra ATASE İSH. K: G: b:)

⁶⁷ BOA. DH.İUM. 19-5/1-16 lef 5. Telgrafın hangi makama çekildiği belgelerden anlaşılamamaktadır. Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlık Vekaleti tarafından kendisine ulaştırılan telgraf sureti Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi 1. Şube'den Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir.

⁶⁸ BOA. DH.İUM. 19-5/1-16 lef 6. Yukarıdaki dipnottaki açıklama bu dipnot için de geçerlidir.

memurların vazifelerini tereddütsüz yaparak asayiş korumaları için gereken yerlere tebligat yapılmasını Harbiye Nezareti'ne tavsiye etmek oldu⁶⁹.

Harbiye Nezareti meseleye kayıtsız kalmadı ve Birinci Fırka'nın teşkil ettiği üç subay ve kırk neferden oluşan müfreze⁷⁰ 10 Mart akşamı Şile'ye ulaştı⁷¹. Tam da o gece Yeniköy Rumları köyleri dâhilindeki jandarma karakolunu bastılar. Rumlar jandarmaların silahlarını aldıktan sonra kendilerini serbest bırakmış ve bir daha köye zabıta kuvveti yerleştirilmemesi aksi taktirde hepsini kesecekleri tehdidini Şile'deki mahalli hükümet yetkililerine ulaştırmışlardı. Kırk kişilik nizamiye müfrezesi Şile'ye ulaşmış olmasına rağmen kazanın sorumlu memurları eldeki kuvvetle Yeniköy Rumları'na karşı bir harekete girişilemeyeceği sonucuna vararak durumu Üsküdar Mutasarrıflığı'na iletiler. Olaydan üç gün sonra meselenin halli için Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Remzi Bey Şile'ye gelmiş⁷² ancak Dersaadet Jandarma Alay Kumandanlığı ve Üsküdar Mutasarrıflığı'nın 'köy dâhilinde çatışmaya girilmeyerek İstanbul'dan gelecek Fransız Jandarma Heyeti'nin beklenmesi' yönündeki emirleri üzerine herhangi bir girişim yapılmamıştır⁷³. Söz konusu heyet Şile Rumları'nı eşkıyalıktan vazgeçirmek maksadıyla bir nasihat heyeti olarak teşkil edilmişti⁷⁴. Fransız Binbaşı Lakarnik ve maiyetindeki jandarmalar Şile'ye ulaştığında Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey de bunlara katıldı ve 23 Mart'ta beraberce Yeniköy'e gidildi. Yeniköylüler sorun çıkartmadan jandarmalardan zorla almış oldukları silah ve cephaneyi iade ettikleri gibi karakol içinde hazırlanan bir binaya ertesi gün jandarmaların yerleştirilecek olmasına da ses çıkartmadılar. İki Fransız jandarma neferinin de köyde kalmasına karar verilmişti⁷⁵. Bu arada İzmit İrtibat Komiserliği'nden gönderilen İngiliz Yüzbaşı Silley de 24 Mart'ta Şile'ye ulaştı⁷⁶. Bölgeye nasihat heyeti kapsamında gönderildiği anlaşılan Silley ertesi

⁶⁹ ATASE İSH. K:43 G:3, b:3-1.

⁷⁰ ATASE İSH. K:38 G:81, b:81-1. Nefer sayısının azlığı dolayısıyla on kişi eksik gönderildiğine dair bkz; ATASE İSH. K:356 G:230 b:230-1.

⁷¹ ATASE İSH. K:379 G:94, b:94-1.

⁷² ATASE İSH. K:379 G:108, b:108-2.

⁷³ ATASE İSH. K:379 G:94, b:94-1.

⁷⁴ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 42.

⁷⁵ BOA.DH.KMS. 49-2/46 lef 2 ; Özel, a.g.m., s. 428; Beyoğlu, a.g.m., s. 287.

⁷⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Asayiş Kalemi, 3/79 lef 1; (Bundan sonra BOA. DH.EUM.AYŞ); Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Beşinci Şube, 79/6. (BOA.DH.EUM.5.Şb.)

gün Yeniköy'e gittiğinde Şile'deki Osmanlı memurları da Rum çetecilerin ikna edilip, af için hükümete müracaat edeceklerine dair umutlu bir bekleyişin içerisine girmişlerdi⁷⁷. Ancak bu girişimler cüzi ve kısa vadeli sonuçlar verecektir. Bunda özellikle İngilizler'in tutumu etkili olmuştur. Bir yandan Rumların pervasızca suç işlemelerine sessiz kalmayacaklarını gösterme zorunluluğu duyarlarlarken diğer yandan da Osmanlı hükümet ve memurlarıyla işbirliği görüntüsü vermekten şiddetle kaçınılmaktaydılar. Barış anlaşmasına giden süreci ciddiyetle ve tavizsiz bir şekilde tamamlamak istiyorlardı. Osmanlı hükümeti ve memurlarının barış antlaşmasının çok ağır olmayacağına dair boş ümitlere kapılıp süreci tavsatma çabasına girişebileceklerinden endişe etmekteydiler. Bu sebeple İngilizler cezalandırılmayı hak ettiklerini Müslümanlara sürekli olarak hatırlatmayı gerekli görüyorlardı. Bu ikili davranış biçiminin bir örneği olarak Silley'in Yeniköy'e güya nasihatçi olarak gönderilmesinin hemen ardından 29 Mart 1919 günü Şile'ye gelen bir İngiliz ganbotunun kumandanı, jandarma deposunda bulunun ve jandarmaya mahsus 133 tüfek ile bunlara ait cephanenin kendisine teslim edilmesini, aksi taktirde kaymakam ile jandarma kumandanını İstanbul'a götürerek astıracağını gayr-ı Müslim ahalinin önünde açıkça ifade etti⁷⁸.

Sonuçta Meclis-i Vükela 2 Nisan 1919 tarihli kararıyla Yeniköy eşkiyasının af için yapacağı başvuruların kabulünün 'huzur ve barışın gereği' olduğuna hükmetti⁷⁹. Bundan sonra Yeniköy Rumları Şile havalisini gezmekte olan Jandarma Müfettişi Foulon'un yardımcısına, tehcir esnasında başkalarının eline geçtiğini iddia ettikleri mal ve eşyalarının hâlâ kendilerine iade edilmemiş bulunduğundan şikâyet ettiler. Dâhiliye Nezareti de 5 Nisan 1919 tarihli yazısıyla Yeniköy Rumları'nın taleplerinin acilen karşılanmasını Üsküdar Mutasarrıflığı'na tebliğ etti⁸⁰.

2 Nisan'da çıkan affın ardından 4 Nisan 1919 günü Kurna köyüne yapılan başarısız bir saldırı girişimi⁸¹ hariç sakın geçen bir aylık sürenin sonunda 8 Mayıs 1919 günü akşamı Karacaköy, yedi-sekiz kişilik bir çete tarafından

⁷⁷ BOA.DH.KMS. 49-2/46 lef 4, 5.

⁷⁸ BOA.DH.EUM.AYŞ. 8/26 lef 2/2. Jandarmanın kendisine verdiği cevap ise bu konuda merkezden emir alınmadığı ama böyle bir girişim yapılırsa karşı konmayacağı şeklinde olmuştu. Bkz. aynı belge.

⁷⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Meclis-i Vükela Mazbataları. 215/9. (BOA. MV.)

⁸⁰ BOA.DH.İUM. 19-5/1-89 lef 2.

⁸¹ BOA.DH.EUM.AYŞ. 4/64.

saldırıya uğradı⁸². Aslında Yeniköy eşkıyası, aftan ve Fransız jandarmalarının köye yerleşmesinin ardından Kandıra köylerini basmak ve sıkışınca Yeniköy'e kaçmak şeklinde bir faaliyet biçimi benimsemişti. İzmit Mutasarrıflığı'nın bunlara karşı ortak mücadele yürütülmesi yolundaki talepleri ise Yeniköy eşkıyası için çıkartılan af öne sürülerek Üsküdar Mutasarrıflığı tarafından reddedilmekteydi. İzmit'in Dâhiliye Nezareti'nden talebi, bu anlamsız gerekçeyi bir kenara bırakıp harekete geçmesi için Üsküdar'a kesin emir verilmesiydi⁸³. Aftan sonra suç işlemeye devam edenleri takip etmeyi reddetmenin gerekçesi olarak söz konusu affın gösterilmesi, Yeniköy Rumlarına karşı boşvermişliğe varan büyük bir yılgınlığın Üsküdar Mutasarrıflığı'na egemen olduğunu göstermektedir. Anlaşılan Üsküdar dâhilinde faaliyette bulunmadıkları sürece bu çetelerin üzerine gitmek, durduk yerde başa bela almak şeklinde değerlendirilmekteydi.

Yeniköy Rumları civar kazalara kaydırdıkları faaliyetlerini Mayıs ortalarından itibaren tekrar Şile bölgesinde yoğunlaştırmaya başladılar. 17 Mayıs 1919 günü Çakıcı Yorgi kumandasındaki çete Demirciler köyünü bastı⁸⁴. Bu arada Fransız jandarmalar köyü terk eder etmez (bu terk ediş bir devir teslim kapsamında olmalı zira ileriki tarihlerde de Fransız jandarmalar Yeniköy'de görev yapacaklardır)Yeniköy karakolundaki Türk jandarmalara karşı aşağılayıcı davranışlar sergilenmeye başlanmıştı. 19 Mayıs 1919 günü havaya ateş edip gösteri yapmaya başlayan Yeniköylülere on beş kadarı emval-i metrukeye ait deponun muhafazasıyla görevli iki jandarmanın elindeki silahları alıp otuz el kadar ateş ettikten sonra iade etmişlerdi. Yine vazifelerine giden jandarmaları da tahkir etmekteydiler⁸⁵.

Yunanlılar'ın İzmir'e çıktığı haberinin uyandırdığı karamsarlık ve Yeniköy'deki gelişmelerin de etkisiyle Şile bölgesindeki tedirginliğin daha da arttığı anlaşılmaktadır. İzmit'teki Birinci Fırka Kumandanlığı tarafından daha önce Şile'ye gönderilmiş olan nizamiye müfrezesinin kumandanı, Fransız jandarmalarının Yeniköy'den ayrılmaları ile beraber biri otuz, diğeri kırk kişilik

⁸² Çete mensupları, köylülerden Kocabıyık oğlu Alaaddin ve Mustafa Efendiler'in evlerinden bir miktar para alıp Mustafa'nın da kulağını kestikten sonra Yeniköy istikametine doğru kaçmışlardı. Köylü tarafından bu kişiler arasında bulunan Yeniköylü İspiron teşhis edilmişti. Bkz; **BOA. DİLEUM.AYŞ.** 7/104.

⁸³ İzmit Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 14 Mayıs 1335/1919 tarihli telgraf. **BOA. DİLEUM.AYŞ.** 8/31.

⁸⁴ **BOA. DİLEUM.AYŞ.** 8/118 lef 1; **BOA. DİLEUM.AYŞ.** 11/23 lef 4.

⁸⁵ **BOA. DİLEUM.AYŞ.** 11/23 lef 3.

iki çetenin köyden çıkarak faaliyete başlayacaklarının duyulduğunu, bu durumda elindeki sınırlı kuvvetle bunlarla mücadele etmesinin mümkün olmadığını Fırka Kumandanlığı'na açıkça bildirince⁸⁶ hemen görevden alındı⁸⁷.

Bu arada Kadıköy Piskoposu 26 Mayıs'ta otomobille Şile'ye gelerek kaza merkezindeki Fransız jandarmalarıyla beraber önce Rum mektebini ve sonra Şile papazının evini ziyaret ettikten sonra Yeniköylüleri'ni eşkıyalığı bırakmaya teşvik etmek maksadında olduğunu söyleyerek Yeniköy'e geçti⁸⁸. Ancak piskoposun niyetinin beyan ettiği kadar masum olmadığı kısa süre sonra anlaşıldı. Onun Yeniköy'ü ziyaretinin ardından, tam da görevden alınan eski Şile Nizamiye Müfreze Kumandanı'nın iddia ettiği şekilde, Yeniköylü kalabalık çeteler etrafta dolaşmaya başladılar. İzmit Mutasarrıflığı 1 Haziran 1919 tarihli yazısında Yeniköy Rumları'ndan otuzar kişilik iki çetenin Kandıra dâhiline geçerek bir jandarma onbaşısını şehit ettikleri ve Babaköy'ü bastıkları bilgisini vererek yetersiz olan bölge jandarmasına destek gönderilmesini Birinci Fırka Kumandanlığı'ndan talep ediyordu⁸⁹. Yine Piskopos'un Yeniköy'ü ziyaretinden iki gün sonra, yani 28 Mayıs'ta Yeniköylü Tayfur Bey kumandasındaki yirmi beş kişilik çete Şile'nin Hacılı köyünü bastı⁹⁰. 29 Mayıs gecesi Yaylalı Köyü'ne gelen bir çete ahaliye işkence yapıp bir miktar para topladıktan sonra Yeniköy istikametine doğru firar etti⁹¹. Deli Petro ve kayınbiraderi Yorgi'nin kumanda ettiği çete 30 Mayıs'ta Gebze kazası hudutları içindeki Tepemanayır köyünden Kara İbrahim isimli şahsı kaçırdı⁹². 5 Haziran'da Yeniköylü beş kişilik bir çete Şile'nin Meşrutiyet köyüne gelerek ahalden para ve kıymetli eşya topladığı gibi Dursun Ağayı da katletti⁹³. 11 Haziran'da Tayfur Bey çetesi, kaçırdıkları altı müslümandan birini katletti⁹⁴. Ertesi gün jandarma çeteyle temas sağlayarak⁹⁵ bazılarını yaralamış ancak hepsi de Yeniköy'e kaçmaya muvaffak olmuşlardı⁹⁶. 14 Haziran'da Taşköprü'nün Hatipler köyünden dağa kaldırdıkları çocuğu fidye karşılığı serbest bırakan Deli Yani çetesini takip eden

⁸⁶ ATASE İSH. K:380 G:33, b:33-1.

⁸⁷ ATASE İSH. K:380 G:52, b:52-1.

⁸⁸ BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/101.

⁸⁹ ATASE İSH. K:380 G:73, b:73-4.

⁹⁰ BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/23 lef 2.

⁹¹ BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/23 lef 2.

⁹² BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/117 lef 2.

⁹³ BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/76.

⁹⁴ BOA. DH.EUM.AYŞ. 12/42 lef 1, 2.

⁹⁵ BOA. DH.EUM.AYŞ. 12/67.

⁹⁶ BOA. DH.EUM.AYŞ. 13/40; BOA. DH.EUM.AYŞ. 11/104 lef 2.

müfreze temas sağlamayı başarmış, çıkan çatışmada Deli Yani sağ olarak ele geçirilmişti⁹⁷. 21 Haziran'da Mancar⁹⁸ ve 28 Haziran'da da Karamandere köyleri Yeniköylü çetelerce basıldı⁹⁹. Olayların iyice alevlenmesi üzerine Kadıköy'deki İkinci Muhafız Alayı'na mensup yirmi kişilik bir müfreze daha Şile'ye gönderildi¹⁰⁰.

Temmuz ayında Yeniköy Rumları'nın rahat durmasına vesile olabileceği düşünülen bir girişim daha gündeme geldi. 4 Temmuz 1919'da Anadolu sahilleri Rum ve Ermeni muhacirlerinin teftişinden sorumlu İngiliz memur Smith, Muhacirin Müdürü Münir Bey ve bir İngiliz Binbaşısı Şile'ye gelerek Hükümet dairesinde Şile Kaymakamı Enis Nazmi Bey'le bir toplantı yapmış ve bu toplantıda Kaymakam, geçen üç aylık süre zarfında Yeniköy eşkiyası tarafından Fransız jandarmalarına 28 adet silah teslim edildiğini ve bu teslimatı yapanların af kararından sonra suç işlemeye devam etmiş kimseler olup sadece silah tesliminden ibaret bir hareketin de ancak yarı- resmi addedilebileceğini ve dolayısıyla bunların hükümet nazarında affa uğramış sayılamayacaklarını beyan etmişti. Kaymakama göre bunların af için resmi başvuru yapmaları gerekmektedir. Bu konuşmalardan sonra Şile'nin Müslüman ve gayr-ı Müslim ahalişi hükümet konağına çağrılmış ve Kaymakam tarafından bunlara bazı nasihatler verilmiştir. Buna göre unsurlar arasında başlayan ayrılıkçı hareketlere iltifat edilmemesi ve genel barışın yakında kararlaştırılıp tesis edileceği bilinerek buna uygun davranılması, özellikle Müslümanlara yönelik olarak Müdafaa-ı Milliye teşkilatı Şile'de tesis edilmek istenirse katıyyen iştirak edilmemesi ve gerek Osmanlı Hükümeti'nin ve gerek İtilaf temsilcilerinin Müslüman ve Rum ahaliye bakışlarının adil ve birini diğerine tercih etmeyen şekilde bulunduğunun bilinmesi istenmiştir. Bundan sonra ise Osmanlı ve İngiliz temsilcilerin uygun görmeleri üzerine Yeniköy İhtiyar Heyeti ile Yeniköy eşkiyasından birkaçı telefonla Şile'ye çağrılmış, 4 Temmuz'un aynı zamanda Sultan Vahidettin'in cülusuna rastlaması sebebiyle de hükümet konağı önünde tüm unsurların katıldığı bir tebrik töreni yapılmıştır. Daha sonra Yeniköy Rumları bazı taleplerde bulunmuşlardır. İddialarına göre tehcir esnasında terk ettikleri hayvan sayısı Emval-i Metruke Komisyonu'na satılıp bedeli tahsil edilen hayvan sayısından daha fazlaydı. Kaymakam bu tür

⁹⁷ Özel, a.g.m., s. 430.

⁹⁸ BOA. DH.EUM.AYŞ. 14/28.

⁹⁹ BOA. DH.EUM.AYŞ. 14/24.

¹⁰⁰ ATASE İSH. K:380 G:100, b:100-1.

satışlardan elde edilip Ziraat Bankası'nda muhafaza edilmekte olan paranın sahiplerine dağıtılması maksadıyla kurulan özel komisyonun yakında ödemelere başlayacağını ifade ederek İngiliz müfettişlerle beraber Yeniköy Rumları hakkında aldıkları bazı kararları sıraladı. Buna göre Yeniköy eşkıyası kayıtsız şartsız silahlarını teslim ederek resmi af talebinde bulunacak, hariçten köye vuku bulabilecek saldırıların önlenmesi için köylüler arasından yirmi kır bekçisi istihdam edilecekti. Şile hükümet tabibi haftada bir kez Yeniköy'e gidecek, Yeniköy civarındaki vakfa ait ormanlardan birisi geçici olarak köylüye tahsis edilecek, ya kiralamak ya da bedeli taksitle ödenmek üzere hükümet tarafından kömür naklinde kullanılmak üzere köylüye yirmi beygir tedarik edilecekti. Bu arada İngiliz Müfettişler jandarmayla beraber İslam köylerini teker teker dolaşarak Yeniköylüler'e ait olduğu tahakkuk eden veya bundan şüphe edilen hayvanları işaretlemek suretiyle Şile Emval-i Metruke Komisyonu'na gönderecek iki kişilik bir heyetin tayinini önermişlerdi. Buna karşılık Şile Kaymakamı mahalli hükümetin girişimleriyle Yeniköylüler'e ait hayvanların bir kısmının zaten geri alındığını, bundan sonra da böylesi iddia ve ihbarların kesinlikle değerlendirileceğini ve bir heyet teşkiline dair fikrin üzerinde de hassasiyetle durulacağını söyleyerek hükümet işlerine bir müdahale olarak gördüğü bu öneriyi geçiştirmeye çalışmıştı¹⁰¹.

Bu gelişmenin ardından Şile Jandarma Bölük Kumandanlığı Yeniköy eşkıyasını teslim olmaya ikna etmek için harekete geçti¹⁰². Nitekim Deli Petro, Beyazoğlu Pandeli, Köse Dimitri ve İlya gibi çete reisleriyle yirmi dört çete mensubu 13 Temmuz'da silahlarını Yeniköy'deki Fransız jandarmalarına teslim ederek hükümete af müracaatında bulundular¹⁰³.

Ne var ki diğer Yeniköy çeteleri faaliyetlerine devam etmekteydi. Çakıcı Yorgi çetesi 6 Temmuz'da altı müslümanı kaçırmış, talep ettikleri fidyenin getirilmemesi üzerine bunlara işkence yapmış ve fidyeyi getirmemeleri halinde aileleri ile birlikte öldürüleceklerini söyleyerek serbest bırakmıştı¹⁰⁴. 11 Temmuz'da ise Çayırbaşı köyü Yeniköy Rumlarınca basıldı. 14 Temmuz'da Mülazım Kemal Efendi kumandasındaki yedi kişilik nizamiye müfrezesiyle on bir kişilik Yeniköy eşkıyası arasında çıkan çatışmada bir çete mensubu ölürken

¹⁰¹ BOA. DİLKMS. 49-2/46 lef 11 ve 12; Özel, a.g.m., s. 428-429.

¹⁰² BOA. DİLEUM.AYŞ. 15/28 lef 1.

¹⁰³ ATASE İŞH. K:383 G:2, b:2-1.

¹⁰⁴ BOA. DİLEUM.AYŞ. 18/49 lef 8

müfrezeden bir nefer de başından yaralandı¹⁰⁵. 18 Temmuz 1919 günü Şile'nin Sarıkavak köyü baskına uğrarken¹⁰⁶ 27 Temmuz'da Darlık köyünden Molla oğlu Hasan dağa kaldırıldı¹⁰⁷. İki gün sonra beş kişilik bir Rum çete Karabeylik ve Akçakiseli ikisi kadın dört Müslümanı kaçırıp fidye karşılığı serbest bıraktılar¹⁰⁸. 1 Ağustos'ta iki Müslüman köylü Yunusludere'de üç Yeniköylü tarafından gasp edildi¹⁰⁹.

Bu arada 5 Ağustos 1919 tarihinde Meclis-i Vükela, hükümete müracaat eden Yeniköylü çete reislerini de kapsayan bir ceza tecili kararı daha çıkardı¹¹⁰. Yeniköy çetelerinin çoğu ise bu tür kararlarla ilgilenmiyordu. 7 Ağustos'ta bir jandarma neferini şehit eden on bir mevcutlu Yeniköylü çete, Değirmençayıri Karakolu personeline ait 86 liralık evrak-ı nakdiyyeyi de beraberinde götürdü. Ertesi gün olay yerini incelemeye giden heyet de saldırıya uğradı. 9 Ağustos'ta ise Kadıköy Muhafız Piyade Alayı'nın Şile'deki müfrezesinin kumandanı Mülazım Hayri Efendi ve on bir neferin tamamı Yeniköy eşkiyası tarafından esir alındı. Müfreze, silahlarına el konduktan sonra serbest bırakıldı¹¹¹. Yine aynı gün Yeniköy'deki jandarma karakolunu da basan Rumlar¹¹² buradaki on jandarma neferini darp edip bir kısmının da başlarını yararak ellerinden silahlarını aldılar¹¹³. Bu son gelişmelerin Şile'de büyük bir paniğe yol açtığı anlaşılmaktadır. Nizamiye müfrezesi ve jandarmanın taarruza uğradığı bilgisinin kasabaya ulaştığı ancak askerlerin akıbetlerinin ne olduğunun henüz anlaşılmadığı 9 Ağustos günü Şile Belediye Reisi Ali Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne bir telgraf çekildi. Ali Bey, telgrafında 'Şile'de durumu meçhul olan müfrezenin imdadına yetiyecek bir kuvvet bulunmadığını, kaza kaymakamının da izni bitmiş olduğu halde hâlâ Şile'ye dönmemiş olduğunu' bildiriyor ve ardından 'Rumların kazada sorumlu bir memurun bulunmamasını fırsat bilerek taarruza kalkışmaları halinde halktan ve memurlardan hiçbirisinin kurtarılamayacağını kesin olduğunu, halkın korku ve heyecan içerisinde bulunduğunu ve kaza ahalisinin kurtarılması için ne gerekiyorsa süratle yerine

¹⁰⁵ BOA. DHLEUM.AYŞ. 16/86 lef 1/1.

¹⁰⁶ BOA. DHLEUM.AYŞ. 16/127.

¹⁰⁷ BOA. DHLEUM.AYŞ. 18/49 lef 14.

¹⁰⁸ BOA. DHLEUM.AYŞ. 18/3.

¹⁰⁹ BOA. DHLEUM.AYŞ. 21/36 lef 2.

¹¹⁰ BOA. MV. 216/102.

¹¹¹ ATASE İSH. K:361 G:141, b:141-1.

¹¹² ATASE İSH. K:38 G:111, b:111-2.

¹¹³ ATASE İSH. K:383 G:53, b:53-1.

getirilmesini' yalvarır bir üslupla rica ediyordu¹¹⁴. Birkaç gün sonra Şile Jandarma Bölük Kumandanı Yeniköy'e gitti ve eşkiyanın asker ve jandarmadan aldığı silahlarla cephanenin büyük kısmını geri aldı. Bunun ardından Dersaadet Jandarma Alay Kumandanı da yeteri kadar kuvvetle ve beraberinde Jandarma Tensik Heyeti'nden Fransız Yüzbaşı Rene Dino olduğu halde Yeniköy'e giderek Şile Jandarma Bölük Kumandanı'na verilmeyen diğer silahları da aldı ve köye bir zabıt kumandasında yirmi dört neferlik bir müfreze yerleştirdi¹¹⁵. Ancak Yeniköy Rumları'nın nazarında köylerindeki jandarmanın hiçbir caydırıcılığı yoktu. Zaten jandarmanın nazarında da Yeniköy meselesi içinden çıkılmaz bir bataklıktan ibaretti. Köydeki karakol kumandanı ve Fransız jandarmalarının bulunduğu odaya girip ağzına geleni söyleyen ve sonra da dışarı çıkıp odayı kurşun yağmuruna tutan Deli Petro'nun kardeşi Kör Vasil'e karşı hiçbir girişimde bulunulamamış olması bunun en bariz göstergelerinden biriydi. Öyle ki 1919 yılı sonlarına yaklaşıırken Dersaadet Jandarma Alay Kumandanlığı, Yeniköy eşkiyası ile mücadele etmenin kendi imkânlarını aştığını açıkça itiraf ediyordu¹¹⁶.

Ancak 1919 Eylül ayından itibaren, bölgedeki dengelerin eskisi gibi devam etmeyeceğini işaret eden gelişmeler de meydana gelmeye başlamıştı. Faaliyet sahalarını Yeniköy çetelerinin faaliyet sahalarına doğru kaydırmaya başlayan bir takım Müslüman çeteler Şile kazasına yakın mevkilerde değirmencilikle uğraşan Rumları baskı altına almaya başladıkları gibi Yeniköylü Rumları da taciz etmeye başladılar. Bu bölgedeki Rum değirmencilerin Yeniköy çetelerine verdikleri destek bilinmeyen bir şey değildi. 11 Eylül'de Değirmençayırı nahiyesi (Gebze kazası sınırında) dâhilinde Çengilli köyü yakınındaki değirmene gelen bir Arnavut çetesi, değirmenci Nikola ve zevcesi Marika'dan bir miktar para aldılar¹¹⁷. 23 Eylül günü aynı köy yakınlarındaki bir başka değirmene gelen diğer bir çete değirmenci Yeniköylü Vasil'i alıp götürdü¹¹⁸. 29 Eylül'de ise Kandıra'dan un almak üzere altı beygirle Yeniköy'den yola çıkan on sekiz kişilik kabile Karabeyli ormanlarında yaklaşık on kişilik bir çete tarafından gasp edildi¹¹⁹.

¹¹⁴ ATASE İSH. K:38 G:111, b:111-2.

¹¹⁵ ATASE İSH. K:21 G:36, b:36-5.

¹¹⁶ BOA. DHLEUM.AYŞ. 29/64 lef 1, 2.

¹¹⁷ BOA. DHLEUM.AYŞ. 23/64 lef 1.

¹¹⁸ BOA. DHLEUM.AYŞ. 23/64 lef 3.

¹¹⁹ BOA. DHLEUM.AYŞ. 23/64 lef 3.

Ashında bu son olaylar, kendilerinden çok daha ciddi eylemlerin habercisi konumundaki öncü eylemlerden ibaretti. Karakol Cemiyeti uzun süredir bölge üzerinde yoğunlaşmış ve Yeniköy çetelerini pasifize edecek silahlı gruplar teşkil etmeyi başarmıştı.

c. Karakol Cemiyeti'nin Yeniköy çeteleriyle mücadelesi

Mütarekenin akdedilmesinin hemen ardından gizli bir İttihatçı direniş örgütü olarak kurulan Karakol Cemiyeti'nin¹²⁰ yine gizli olan ve güvenilir kimselere gönderilen programında, silahlı grupların teşekkülü ve bunların faaliyetlerine dair esaslar da belirlenmişti. Programda cemiyetin maksadının gayr-ı Müslimleri imha ve zarara uğratmak olmayıp yalnız bunların Müslümanlara karşı yapacakları her türlü saldırıya mukabelede bulunacağı¹²¹ ve ihanete varan faaliyetler içerisinde bulunanların ihtara rağmen faaliyetlerine devam etmeleri halinde fedailer vasıtasıyla öldürülecekleri ilan edilmekteydi¹²².

Diğer taraftan Anadolu'daki direnişin iyice şekillenmesiyle Karakol Cemiyeti tarafından İstanbul-Anadolu arasında insan, malzeme ve bilgi akışını güvenli bir şekilde temin edebilmek için bir de "menzil teşkilatı" kurulmasına karar verildi¹²³. Şüphesiz ki gerek İstanbul-Anadolu arasında güvenli bir güzergâh tesis etmek, gerek İstanbul'un Anadolu yakasındaki Müslümanları Rum çetelerin zulmünden korumak için atılması gereken acil adımlardan birisi de bölgede silahlı müfrezeler oluşturmaktı. Bu kapsamda seyyar gruplar teşkil

¹²⁰ Talat Paşa'nın ülkeyi terk etmeden önce Kara Kemal'e verdiği talimat doğrultusunda Kara Vasıf Bey tarafından mütarekeden kısa bir süre sonra kurulmuştu. Talat Paşa'nın böyle gizli bir cemiyetin kuruluşu için ileri sürdüğü gerekçe "İttihatçılıkta sebat edeceklerin gizli bir teşekkülle birbirlerine bağlanması gereği" idi ki bunun daha açık anlamı Ermeni tehcirine karışmış İttihatçıların böyle bir gizli teşkilat vasıtasıyla İngiliz takibatından korunmalarıydı. Bkz; Samih Nafiz Tansu, **İki Devrin Perde Arkası**, Anlatan: Hüsamettin Ertürk, Sebül Yayınevi, İstanbul 1996, s. 204-205; Karakol Cemiyeti ile ilgili ayrıca bkz; Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988, s. 3-50.

¹²¹ Fahri Can, "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu ? " **Yakın Tarihimiz**, cilt IV., sayı 48, s. 259.

¹²² Fahri Can, "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu ? " **Yakın Tarihimiz**, cilt IV., sayı 48, s. 260.

¹²³ Tevetoğlu, a.g.e., s. 9.; Ercan Karakoç, "Milli Mücadelede Üsküdar", **II. Üsküdar Sempozyomu Bildirileri**, cilt I, İstanbul 2005, s. 155. Menzil hattının Üsküdar'daki başlangıç noktası olan Özbekler Tekkesi'nin milli mücadeledeki yeri ve genel bir tarihi için bkz; Süleyman Beyoğlu, "Milli Mücadele ve Özbekler Tekkesi", **Üsküdar Sempozyumu I**, (23-25 Mayıs 2003) Bildiriler, cilt I, Üsküdar Belediyesi, İstanbul, Ocak 2004, s. 201-210.

edildi¹²⁴. Buna ilave olarak Ömerli ve Kartal civarında faaliyet yürüten Bulgar Sadık çetesi de teşkilat bünyesine alındı¹²⁵. İttihatçı yapılanmanın son derece güçlü olduğu Gebze kazasında¹²⁶ ise Yeniköy Rumları'nın süregelen saldırılarına karşı Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Nail Bey tarafından muhtarlar vasıtasıyla jandarma deposundaki silah ve cephane köylülere dağıtılarak bütün köylerde bir nöbet ve parola sistemi yürürlüğe sokuldu¹²⁷. Ayrıca Kara (Büyük) Arslan ve Sarı (Küçük) Arslan çeteleri de kazanıldı ve bölgede güçlenen milli kuvvetlerin daha sistemli çalışması maksadıyla Gebze mıntıkasındaki silahlı milli kuvvetlerin başına Yahya Kaptan getirildi¹²⁸. Sivas Kongresi'nin ardından bölgedeki Karakolcu kadrolar görünüşte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne iltihak ettilerse de Sivas'ın iradesine mümkün mertebe direnç göstererek bağımsızmış gibi hareket etmeye çalışacaklardır.

1919 Eylül ayı içerisinde Karakol yapılanmasından ayrı düşünülemeyecek olan ve Şile-Gebze sınırındaki Rum değirmencilere ve Yeniköy Rumlarına yönelen bazı basit eylemlerden yukarıda bahsetmiştik. İlerleyen süreçte ise Karakol Cemiyeti'ne bağlı müfrezeler gerçek hedeflerine yoğunlaşarak Şile bölgesindeki Rum çetelerin üzerine sistemli bir şekilde gitmeye başladılar. Daha önce Şile askerlik şubesinden Yüzbaşı Hayri Efendi'yi katleden Pehlivanoğlu Yorgi çetesine Bulgar Sadık grubu tarafından büyük bir darbe indirildi¹²⁹. 12 Kasım 1919'da ise Şile'de görünüşte bakkal dükkânı işleten ama gerçekte o civardaki tüm siyasi Rum çeteleri silahlandıran ve Yunanlı bir subay olduğu düşünülen Todori isimli şahıs Bulgar Sadık, Demir

¹²⁴ Bu gruplar Maltepe Endaht Mektebi Talim Heyeti'nden Yüzbaşı Fehmi, Yüzbaşı Hulusi (Demir), Mülazım Kazım, Kadıköy İtfaiye Tabur Kumandanlığı'ndan Mülazım Ali, Mülazım Küçük Osman, Süvari Mülazımı Bedri Beyler tarafından kumanda edilmekteydi. Bkz;Karakoç, a.g.m., s. 155.

¹²⁵ Mustafa Razi Yalkın, **Bulgar Sadık**, (Anlatan: Mehmet Sadık Poğda), İstanbul 1944, s. 217-218.

¹²⁶ Kaymakam Ferit Bey, Kadı Mithat Efendi, Jandarma Kumandanı Nail Bey, Müftü Hüseyin Hüsnü ve hükümet tabibi Fahreddin Efendiler gibi hepsi de İttihatçı ve mücadele yanlısı isimler Gebze'de bir araya gelmişlerdi. Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu ?", **Yakın Tarihimiz**, cilt I, sayı 11, s. 334.

¹²⁷ Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu ?", **Yakın Tarihimiz**, cilt I, sayı 11, s. 335.

¹²⁸ Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu ?", **Yakın Tarihimiz**, cilt I, sayı 13, s. 394-395.

¹²⁹ Bulgar Sadık, Pehlivanoğlu Yorgi çetesine mensup on dokuz kişiyi öldürdüklerini anlatıyor.; Yalkın, a.g.e., s. 222.

Hulusi Bey ve Osman Kaptan gruplarının ortak operasyonu ile Şile'deki yazıhanesinden kaçırılıp sorgulandıktan sonra öldürüldü¹³⁰.

Karakol Cemiyeti'ne bağlı müfrezelerin faaliyetlerinin Yeniköy çetelerini ciddi anlamda sarsıntıya uğrattığı anlaşılmaktadır. Artık köylerinden uzak bölgelerde faaliyet gösteremiyorlar ancak yakın çevredeki Müslüman köylerin ahalisine gördükleri yerde ve tarlalarda saldırıyorlardı¹³¹. Aslında tabloya bakıldığında silah bırakıp kendileri için her zaman ardına kadar açık bulunan af kapısından girmek ve ortalığın yatışmasını beklemek şeklinde bir seçim yapmaları umulabilirdi. Ama anlaşılan Kadıköy Metropolidi Şile'deki mücadelenin çökmekte olduğunu hisseder hissetmez hemen bölgeye koşmuş¹³² ve çeteleri yeniden motive etmek için faaliyete girişmişti. İstanbul Vilayeti'nin değerlendirmesine göre Yeniköy Rumları'nın civardaki Müslüman ahaliye saldırmakta devam etmelerinin Kadıköy Metropoliti'nin Şile'ye gelmesiyle doğrudan ilişkisi vardı¹³³.

Bu sırada tam bir Kuva-yı Milliye karşıtı olan Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey bölgedeki milli müfrezelerin Şile-Yeniköy Rum eşkıyasından beter olduklarını her fırsatta üst makamlara anlatmaya çalışıyordu¹³⁴. Ancak aynı günlerde Şile kaza merkezi ve Yeniköy'e yakın bölgelerdeki Müslüman ahali kendi üzerlerinde yoğunlaşan Rum çete faaliyetlerine karşı hükümetten ümitlerini çoktan kesmişler ve kurtuluşu Kuva-yı Milliye'den beklemeye başlamışlardı. Şile'nin Çavuş mahallesinden Hacı Osman oğlu Halil, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 5 Aralık 1919 tarihli telgrafnamesinde Yeniköy Rumları'nın zulümlerini anlatarak ortada ne kanun, ne devlet ne şeref ve ne de namus kaldığını, altı Müslümanın Rumlarca Yeniköy'de tutulmasına karşın yüzlerce jandarmanın köyün yanına yanaşmaktan bile korktuklarını, kendi hayvanlarının da jandarma dairesine bir dakikalık mesafedeki ağılından

¹³⁰ Yalkın, a.g.e, s. 227-228 ; Fahri Can, "Todorî'nin Hikayesi", **Yakın Tarihimiz**, cilt II, sayı 24, s. 345-346 ; BOA. DHEUM.AYŞ. 26/37 lef 1.

¹³¹ BOA. DHEUM.AYŞ. 26/85 lef 1, 2.

¹³² 6 Kasım 1919'da motorla Şile'ye gelen Kadıköy Metropolidi burada bir Rum'un evine yerleşmişti. Bkz; BOA. DHEUM.AYŞ. 26/3 lef 1.

¹³³ BOA. DHEUM.AYŞ. 26/85 lef 1, 2.

¹³⁴ Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey'in Kuva-yı Milliye ve onunla yaygın bir işbirliği halinde olduğunu düşündüğü Üsküdar Jandarma Teşkilatı'na karşı menfi tutumu için bkz; Beyoğlu, I. Dünya Savaşı'nda ve ..., s. 290- 302; Murat Aydoğdu, "Mütareke Döneminde (1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasında Asayiş Problemleri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 172- 179.

çobanıyla beraber kaçırıldığını anlatıyor ve yardım talep ediyordu¹³⁵. Mustafa Kemal Paşa bu telgraf üzerine 7 Aralık'ta İzmit'teki Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den Şile'de tedbir alınarak teşkilat-ı milliyenin de kuvvetlendirilmesini istedi¹³⁶. Bundan sonra 10 Aralık'ta Şile'nin Akçakise köyünden yine Rum çetelerinden şikâyet eden başka bir telgraf daha Sivas'a gönderildi¹³⁷. Mustafa Kemal Paşa bu defa bölgedeki köylerde bekçi teşkilatı görünümünde milli teşkilatın kurularak mümkünse ufak bir seyyar müfrezenin de ikame edilmesini Rüştü Bey'e yazmakla beraber durumu 12 Aralık tarihli yazısıyla Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya da ileterek tedbir alınmasını talep etti¹³⁸. Cemal Paşa ertesini gün verdiği cevapta jandarmanın layıkıyla istifade edilebilecek bir durumda bulunmadığını, Şile'de tedbir almakta olduklarını ve Gebze'ye de bir müfreze gönderileceğini Mustafa Kemal Paşa'ya bildirdi¹³⁹. Gebze'ye gerçekten de bir müfreze gönderildi ancak doksan kişilik bu müfrezenin kumandanına 'Yahya Kaptan ve adamlarını yakalayıp Divan-ı Harbe sevk etmeleri' emri verilmişti¹⁴⁰. Sonuçta Yahya Kaptan canlı olarak yakalanmak yerine katledildi. Bu ilginç girişim bir taraftan Mutasarrıf Ziver Bey'in bölgedeki milli müfrezeler aleyhindeki raporlarına yorulabilecekken, diğer taraftan da bölgeye kendilerinin getirdiği Yahya Kaptan'ın doğrudan Mustafa Kemal Paşa'nın emrine girmesini hazmedemeyen Karakolcular'ın dezenformasyonunun ürünü olduğu fikri genel bir kabul görmüştür. Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin ise temelde Kuva-yı Milliye ile uzlaşma içerisinde hareket ettiği bilinmektedir. Ne var ki çetecilik geleneğine mensup olan ve ilk dönem Kuva-yı Milliyesi'nin silahlı gücünün önemli bir kısmını teşkil eden gruplar bu uzlaşma kapsamının dışarısında kalıyordu ve kamuoyunda rahatsızlık uyandıran kimi faaliyetleri sebebiyle hükümet tarafından tasviye edilmesi gerekli teşekküller olarak algılanmaktaydı.

¹³⁵ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi Atatürk Arşivi Kataloğu, Ziraat Bankasından Gelen Evrak, Kutu:10 Gömlek:125 belge:125-1. (Bundan sora ATASE ATAZB.)

¹³⁶ ATASE ATAZB. K:10 G:125 b:125-4,5.

¹³⁷ ATASE ATAZB. K:10 G:125 b:125-8.

¹³⁸ ATASE ATAZB. K:10 G:125 b:125-9,10.

¹³⁹ ATASE ATAZB. K:9 G:108 b:108-1.

¹⁴⁰ ATASE İŞH. K:36 G:116, b:116-2,4,5,6.

d. İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince resmen işgal edilmesinin ardından Şile'de genel durum;

Anadolu'da Kuva-yı Milliye'nin giderek güçlenmesi ve Meclis-i Mebusan'ın da Misak-ı Milli'yi kabul etmesi İtilaf kuvvetlerini harekete geçirdi ve İngilizlerin önderliğinde 16 Mart 1920 günü İstanbul resmen işgal edildi. İtilaf Devletleri'nin önceliklerinden birisi de İstanbul'a karşı Anadolu'dan yönelebilecek tehditleri önlemek ve genel olarak Boğazlar Bölgesini güvenli bir üs haline getirmektir. Bu yüzden Kocaeli Yarımadası'nı da içine alan Boğazlar Bölgesi'nde kendi kontrollerini tam olarak tesis etmek amacındaydılar ve bu kontrol niyetinin geçici olmadığı da Sevr Antlaşması'nda Boğazlar Bölgesi'nin statüsüne dair maddelerinde açıkça ortaya konacaktır¹⁴¹. Bu kapsamda 24 Nisan 1920'de yaklaşık dört yüz kadar Hint askerinden oluşan bir İngiliz birliği Kuzeybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye'ye karşı başlatılan iç isyanlara destek vermek amacıyla Şile'yi işgal etti¹⁴². İstanbul'un işgalini takip eden süreçte İngilizler'in Kocaeli yarımadasında aldığı tedbirlerden biri de Osmanlı inzibat kuvvetlerinin hareket sahasını ve yetkilerini sınırlandırmak oldu. Buna göre İzmit'ten (dâhil) – Tuzla'ya (dâhil) kadar ve demiryolu hattının üç kilometre kuzeyine kadar olan bölgenin asayişinden İngiliz ordusu sorumlu olacaktı ve bu bölgede hiçbir silahlı Osmanlı askeri bulunmayacaktı¹⁴³. Daha sonra bu sınırlandırma İzmit ile Kartal arasında hiçbir Osmanlı birliği bulundurulmayacağı ve demiryolunun Haydarpaşa'dan İzmit'e (dâhil) kadar olan kısmının İngilizler tarafından kontrol edileceği şeklinde genişletildi¹⁴⁴. Bu yeni durum, Yeniköy Rum çetelerinin faaliyet sahalarını genişletmeleri açısından uygun bir zemin hazırlamıştı. 1920 Nisan ve Mayıs ayları boyunca Yeniköy Rumları Şile kazası sathında ve Gebze kuzeyinde Müslümanlara

¹⁴¹ İtilaf Devletleri'nin Boğazlar Bölgesi'ni elde tutma çabaları ve Sevr Antlaşması'na göre Boğazlar'ın statüsü hakkında bkz; Ali Arslan, "Sevr Antlaşması'na Göre Boğazların Statüsü", **Tarih Boyunca Dünyada Ve Türklerde Denizcilik Semineri**, 17-18 Mayıs 2004, Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2005.

¹⁴² **BOA. DH.İ.UM.** 20-23/14-19. Şile'ye çıkan kuvvetin üç yüz Hint askeri ve bir miktar Rum ve Ermeni'den oluştuğuna dair rapor için bakınız; **Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi**, Kutu:28 Gömlek:39 belge:2 (TİTE) ; Adnan Sofuoğlu ise Şile'ye çıkan kuvvetlerin İngiliz kıyafetli Rum ve Ermeniler olduğunu ifade etmektedir; Bakınız; Adnan Sofuoğlu, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, s. 97.

¹⁴³ İzmit İngiliz Kumandanlığı tarafından İzmit Mutasarrıflığı'na verilen tebligatın İstanbul Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Nisan 1336 tarihli yazıya lef edilen tercümesinin sureti. **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 39/26 lef 2.

¹⁴⁴ **ATASE İSH. K:892 G:138, b:138-1.**

yönelik yol kesme, dağa kaldırıp fidye isteme, köy basıp gasp yapma eylemlerine yeniden hız verdiler¹⁴⁵.

e. Kocaeli Yarımadası'nda Kuva-yı Milliye Harekatı ve buna bağlı olarak Yeniköy Rumları'nın durumu;

1920 Haziran ayında Kuva-yı Milliye'nin İzmit üzerine yaptığı hareket şehrin önlerinde son bulurken, aynı anda Üsküdar Mutasarrıflığı bölgesindeki milli müfrezeler tarafından da cüretkar bir hareket başlatıldı¹⁴⁶. Milli müfrezeler Gebze ve Ömerli'yi kontrol altına alırken, Beykoz'da da İngiliz ve Yunanlılarla çatışmaya girmişti. Kuva-yı Milliye'nin Gebze ve Ömerli'ye girdiği sıralarda sıranın Şile'ye geldiğini düşünen İngilizler mümkün olduğu kadarıyla Yeniköylü ve Şileli Rumları da beraberlerine alarak deniz yoluyla kasabayı terk etmişlerdi¹⁴⁷. Ama Küçük Arslan kumandasındaki Kuva-yı Milliye grubunun Şile'den önceki hedefi Yeniköy'dü. Büyük Arslan'a bağlı ve köylülerin de katıldığı diğer bir grubun da iştirakiyle 19 Haziran'da Yeniköy kuşatıldı¹⁴⁸. Teslim teklifini reddedenlere karşı operasyona girildi ve özellikle evvelki faaliyetleri bilenen çeteciler imha edilerek evleri de yakılmaya başlandı. Teslim olmayı tercih eden Rumlar ise Şile'ye götürülüp gözetim ve hayatları teminat altına alındı¹⁴⁹. Bu arada Yeniköy'den kaçan Rumlar'dan bir grup da yolları üzerindeki bir Müslüman köyünü yakmışlardı¹⁵⁰. Küçük Arslan grubunun da aralarında bulunduğu Şile'ye giren milli kuvvetlerin başında Yüzbaşı Boşnak Yusuf Ziya bulunmaktaydı¹⁵¹. Kuva-yı Milliye'nin İzmit ve Üsküdar harekatı sırasında kimi Darıca, Sapanca ve Paşaköy Rumları, kadın ve çocukları İngiliz kontrolündeki Pendik ve Maltepe'ye bırakmışlar ve erkekler de Paşaköy'de toplanmışlardı. Köylerine karşı yapılan operasyon sırasında orada

¹⁴⁵ Yeniköy çetelerinin bu dönemdeki bazı faaliyetleri için bakınız **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 36/47, 39/6, 39/10, 39/33, 39/35, 41/74.

¹⁴⁶ Aydoğdu, **a.g.t.**, s. 224-236

¹⁴⁷ **ATASE İSH. K:648 G:6 b:6-1.**

¹⁴⁸ 3 Temmuz 1336/3 Temmuz 1920 tarihli Mülkiye Müfettişi raporunun dipnotu, **BOA.DH.EUM.AYŞ.** 42/56 lef 1.

¹⁴⁹ **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 43/8 lef 2/1; 3 Temmuz 1336 tarihli Mülkiye Müfettişi raporu'nun dipnotuna göre Yeniköy büyük oranda yanmıştı fakat yangının sebebi kilisede depolanmış patlayıcı maddelerin çatışma esnasında isabet alıp infilak etmesiydi. Bkz; **BOA. DH.EUM.AYŞ.**42/56 lef1.

¹⁵⁰ **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 42/56 lef 1.

¹⁵¹ Beyoğlu, **a.g.m.**, s. 297.

bulunmayan veya operasyondan kurtulan Yeniköy Rumları da genel olarak aynı şekilde hareket ederken¹⁵², bir kısmı ise Kartal'a göç etmeyi tercih etti¹⁵³. Milli müfrezeler Gebze, Şile, Ömerli kaza merkezlerini kontrol ediyor olsa da bu merkezler arasındaki Müslüman köylerin bulunduğu kırsal alan gerek Paşaköy'de toplanan ve gerek bölgenin çeşitli yerlerine dağılan silahlı Rumlar'ın tehdidi altındaydı. İngilizler, Rumlar'ın teşvikiyle Müslüman köylerde arama yapıp silahları topluyorlardı. Fırsattan istifade eden kimliği belirsiz papazlar ve propagandacılar da bölgede faaliyetlerini artırmışlardı¹⁵⁴. 28 Haziran günü Kervansaray'a gitmekte olan on dört arabalık Müslüman kömürücü kafilesinin yolu Kartal kazası dâhilindeki Çataldağ civarında Paşaköy ve Yeniköy Rumları'nca kesildi. Kafiledekilerden altısı kurtulmayı başarırken diğer sekiz kişiden biri öldürülmüş biri yaralanmış ve altısından herhangi bir haber alınmamıştı¹⁵⁵. Etrafta dolanan Rum çeteler yüzünden Kurtdoğmuş, Şeyhli, Dolayoba, Kurna, Samandıra köylerinde Müslüman ahalinin hicret etme eğilimi yerel memurlar tarafından telkin yoluyla önlenmeye çalışılıyordu¹⁵⁶.

f. İngiliz-Yunan karşı taarruzu ve Şile'de Yunan kontrolü dönemi

Kuva-yı Milliye'nin bölgedeki hareketini Rum çetelerinin desteklediği bir İngiliz- Yunan karşı taarruzu takip etti. Yunanlılar'ın Anadolu içlerine doğru başlattığı harekate paralel olarak yürütülen bu harekatta İngiliz ve Yunanlılar Beykoz, Gebze ve Ömerli gibi merkezleri kontrol altına aldıktan sonra milli kuvvetlerin boşalttığı Şile'yi 28 Temmuz'dan itibaren işgal altına aldılar. İşgalle beraber civar dağlardaki Yeniköy Rumları da Şile'ye inmeye başlamışlardı¹⁵⁷.

Bundan sonra İngilizler derhal bölgedeki Osmanlı İnzibat kuvvetlerini hemen tamamen etkisiz hale getiren tedbirlere başvurdu. İngilizler'in artık hiçbir şekilde güven duymadıkları jandarma kuvvetleri Üsküdar Mutasarrıflığı bölgesinden tamamen uzaklaştırılırken, Osmanlı nizamiye birlikleri de bölgeden büyük ölçüde ihraç edildiler¹⁵⁸. Sonrasında İzmit, Gebze, Şile, Beykoz mıntıklarına kontrol subayları bırakarak buraları Yunan denetimine havale

¹⁵² BOA. DHLEUM.AYŞ. 42/56 lef 1.

¹⁵³ Beyoğlu, a.g.m., s. 299.

¹⁵⁴ BOA. DHLEUM.AYŞ. 42/56 lef 2.

¹⁵⁵ BOA. DHLEUM.AYŞ. 44/35 lef 3.

¹⁵⁶ BOA. DHLEUM.AYŞ. 42/56 lef 2.

¹⁵⁷ İngiliz- Yunan karşı taarruzu için bkz; Aydoğdu, a.g.t., s. 239- 245

¹⁵⁸ a.g.t., s. 253

eden İngilizler, Üsküdar merkez, Kadıköy, Bostancı, Kartal mıntıklarını kendileri kontrol etmeye devam ettiler. Demiryolu hattının kontrolü de önemli mevkiilerde İngiliz subayları bulundurmak kaydıyla Yunanlılar'a bırakıldı¹⁵⁹.

Yunan birliklerinin gelmesinin ardından Şile, Müslümanlar için yaşanabilir bir yer olmaktan çıkacaktı. 1920 Ağustos ayı başlarından 1921 Nisan ayı başlarına kadar sekiz ay boyunca Yunanlılar ve Yeniköy Rumları Şile'yi teröre boğacaklardı ve Müslüman ahaliye yönelen bu faaliyetlerin pek çoğu, oluşturulan karma komisyon tarafından ancak Yunan birliklerinin bölgeyi terk etmesinden sonra tespit edilebilecekti. Zira olayların vuku bulunduğu sıralarda köylüler, daha kötüsüyle karşılaşabilecekleri endişesiyle başlarına gelenler konusunda şikâyetle bulunmaya cesaret edemiyorlardı ve bunda haksız da değillerdi. Örneğin Alacalı köylüleri bölgedeki Yunan birliklerini kumanda eden Teğmen Kaçaros'un başında bulunduğu bir askeri birliğin kendilerine yaptığı tecavüzü Şile'deki İngiliz Kumandanı'na şikâyet etmeye yeltenmişler ancak Kaçaros bir süre sonra tekrar köye gelerek "Kim bu şikâyet dilekçesini yazdı. Biz burada Yunan topraklarındayız. İngilizler, Fransızlar ya da İtalyanlar bizim işlerimize karışamazlar" mealinde sözler sarf ederek şikâyet dilekçesini yazan imam Mustafa Efendi ile Osman Nuri Efendi'yi saatlerce kırbaçlattırmıştı¹⁶⁰.

Yunanlılar'ın Şile'de ilk icraatlarından birisi eski Şile Belediye Reisi Ali Rıza Efendi'yi bir bahaneyle önce tutuklamak sonra da katletmek oldu. Ali Rıza Efendi'nin cesedi ne hükümet yetkililerine ve ne de ailesini teslim edilmeyerek ve hiçbir dini kuralın uygulanmasına müsaade edilmeksizin Yunanlılar tarafından kendi karargâhları önündeki bir yere defnedildi¹⁶¹. Bundan sonra Teğmen Kaçaros'un idaresi altındaki Yunan birlikleri başta Yeniköylüler olmak üzere Rum çetelerle beraber Şile'de ayak basmadık köy bırakmadılar. Pek çok köy defalarca tecavüze uğradı. Şile kaza merkezindeki İngiliz kontrol subayının varlığı Şile mahallelerinde Yunanlılar'ın sadece gasp ve yağmayla yetinmelerine sebep oluyordu ancak Şile köyleri tamamen yağma edilmekle beraber bundan çok daha fazlasına da maruz kalıyordu. Yunanlılar ve Rum çeteler Türk köylerinde çoluk çocuk, yaşlı, kadın demeden pek çok kişiyi katlettiler. Pek çok köyde çocukların bile ırzına geçildi. En sevdikleri işkence

¹⁵⁹ a.g.t., s. 255-256.

¹⁶⁰ Türkiye'de Yunan Vahşeti, (Fransızcadan çeviren Necdet Ekinci), Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, İstanbul 2006, s. 177.

¹⁶¹ BOA. DHEUM.AYŞ. 53/54 lef 2,4 ve 6.

tarzı köylüleri ayaklarından ağaçlara asarak altlarında ateş yakmaktı. Yunanlılar ve Rumlar kimi zaman öldürdükleri insanların cesetlerini de paramparça ediyorlardı¹⁶².

g. Yunanlılar'ın Şile'yi boşaltmalarının ardından Yeniköy çetelerinin etkinliğinin sona erme süreci ve Yeniköy Rumları'nın mübadele kapsamında Yunanistan'a gitmeleri;

Yunan ordusunun 23 Mart 1921'de başlattığı yeni harekât kapsamında İstanbul'daki birlikler de cephe bölgesine kaydırılmaya başlanınca Şile'deki Yunanlılar da kazayı terk ettiler¹⁶³. Yunanlılarla vardıkları anlaşmaya göre Şile ve Gebze'yi İngilizler kontrol edecekti¹⁶⁴. Ankara'ya İnebolu vasıtasıyla gönderilen bir istihbarat raporuna göre, Yunanlılar Şile'yi terk ederlerken Kaçaros'u geride bırakmışlar ve Yeniköy Rumları'na iki binden fazla silah ve bomba vermişler, yine bölge Rumları'ndan üç yüzünü de silahlandırmışlardı¹⁶⁵.

Yunanlılar'ın bölgeyi terk etmesinin ardından İngilizler de Üsküdar Jandarma Taburu'nun tekrar faaliyete geçmesine izin verdiler ve bu kapsamda 100 mevcutlu bir jandarma birliği 9 Nisan 1921'de Şile'ye hareket etti¹⁶⁶. Alman istihbarata göre Şile'de güvenlik güçlerinin takviye edilmesinin ardından Kaçaros'la beraber Rum çetecilerin çoğu da bölgeyi terk etmişlerdi ve geride ancak elli- altmış kişilik bir grup kalmıştı¹⁶⁷. Şile Jandarma Takip Müfrezesi Kumandanlığı'nın 6 Mayıs tarihli raporuna göre bölgeyi terk eden Rum çeteciler Paşaköy ve Pendik civarına çekilmişlerdi¹⁶⁸. Geride kalan Rum

¹⁶² Karma komisyonun tespit ettiği olayların ayrıntıları için bakınız; **Türkiye'de Yunan Vahşeti**, s. 144-182 ve ayrıca saldırılarla ilgili diğer ayrıntılar için bakınız; **BOA. DH.EUM.AYŞ. 50/20; Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk**, s. 232-235; **BOA. DH.KMS. 60-1/64**.

¹⁶³ **ATASE İSH. K:1474 G:17 b:17-1**.

¹⁶⁴ Sofuoğlu, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, s. 171.

¹⁶⁵ **ATASE İSH. K:1474 G:17 b:17-1**.

¹⁶⁶ **ATASE İSH. K:550 G:17 b:17-4**.

¹⁶⁷ **ATASE İSH. K:550 G:45 b:45-4**. Kaçaros da muhtemelen bu dönemlerde Şile bölgesini terk etmiştir. Bundan sonra Boğaz Yeniköy'ünde bir depo kirayarak görünüşte ticaretle uğraşmaya başlayan Kaçaros, Osmanlı zabıtasınca sıkı bir şekilde takip edilmekteydi. Büyük Taarruzun ardından Yunanistan'a kaçmaya teşebbüs etmiş ancak alınan tedbirler sayesinde 29 Eylül 1922 günü yakalanmıştı. Bkz; **DH.EUM.6.Şb. 63/66**.

¹⁶⁸ **ATASE İSH. K:1102 G:50 b:50-1,2**.

çeteciler ise seyrek olmakla beraber özellikle dağa kaldırıp fidye isteme gibi eylemlere devam etmekteydiler¹⁶⁹.

Bu arada İngiliz, Fransız ve İtalyan Yüksek Komiserleri tarafından 13 Mayıs 1921'de neşredilen beyannameyle Üsküdar Mutasarrıflığı bölgesinin bu devletlerin işgali altında bulunduğu, bölgenin Anadolu'da devam etmekte olan savaşa karşı tarafsız mıntıka sayıldığı ve söz konusu savaşın taraflarının bu bölgede askeri faaliyet yürütemeyeceği ilan edildi¹⁷⁰. Ancak Darıca, bölgenin bu tarafsız konumuna aykırı olarak Yunanlılar tarafından bir askeri üs olarak kullanılmaya devam etti ve hem bölgedeki Rum çeteciler, hem de Yeniköy Rumları için sığınılacak bir liman oldu¹⁷¹.

Ne var ki bu noktadan sonra Yeniköy Rumları artık önemli bir sorun teşkil etmeyecektir. Anadolu'daki savaşın giderek Yunanlılar aleyhine dönmesiyle siyasi atmosfer de gün be gün Türkler lehine gelişecek, Yeniköy Rumları da artık asla eskisi kadar cüretkâr olamayacaklardır. 1921 Sonbaharı boyunca Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanlığı liva dâhilinde etkili faaliyetler yürüterek pek çok çeteyi etkisiz duruma getirdi¹⁷². Sakarya Savaşı'nın ardından İngilizler'in tutumunda da belirgin bir değişiklik meydana gelmiş ve bunun bir göstergesi olarak bazı durumlarda kendilerine sığınan Rum çetecileri Osmanlı güvenlik kuvvetlerine teslim etmeye başlamışlardı¹⁷³. 18 Ekim 1921 itibarıyla ise İngilizler geride sadece bir yüzbaşı bırakarak Şile'yi boşalttılar¹⁷⁴.

Arşiv belgelerine bakıldığında 1921 sonbaharında Yeniköylü çetelerin Şile civarındaki faaliyetlerinin artık bitme noktasına gelmiş olduğu söylenebilir. Hâlâ aktif olanlardan biri Kör Vasil'in idare ettiği çeteydi ki, 17 Eylül 1921'de Karabeylik ahalisinden Topal Nuri oğlu Abdullah'ı başını keserek öldürmüştü¹⁷⁵ 1922 Mart ayında da Yazımanayır civarında kömürcü kafilelerini gasp

¹⁶⁹ ATASE İSH. K:1474 G:17.

¹⁷⁰ Zekai Güner, Orhan Kabataş, *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1990, s. 297-298.

¹⁷¹ BOA. DH.KMS. 60-2/44 lef 4.

¹⁷² Aydoğdu, a.g.t., s. 292-294.

¹⁷³ 14 Ekim'de Rum eşkıya reislerinden Kör Yani, dört adamıyla beraber Yarımca'da jandarma tarafından yakalandı. Bunlardan biri firara muvaffak olarak Yarımca'daki İngilizler'e sığınmış ancak kabul edilmeyerek iade edilmişti. Bkz; ATASE İSH. K:1166 G:69 b:69-1.

¹⁷⁴ ATASE İSH. K:1166 G:69 b:69-1.

¹⁷⁵ BOA. DHEUM.AYŞ. 56/32 lef 1, 2, 3, 4 ve 56/78 lef 1.

etmişti¹⁷⁶. Bunun dışında bölgede genel olarak sükunetin hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük Taarruz'un ardından ise bölge Rumları hemen göç etmekle, gelişmeleri sonuna kadar beklemek arasında sıkıştılar. Mudanya Mütarekesi, daha önce İtilaf kuvvetlerince işgal mıntıkası ve Anadolu'daki savaşa karşı tarafsız ilan edilen Üsküdar Mutasarrıflığı bölgesinin, akdedilecek barışa kadar Ankara Hükümeti'ne bağlı askeri birliklere kapalı olmasını teyit etmişti. Bu durum Rumların kalmakla gitmek arasındaki ikilemini kuvvetlendirmişse de Lozan'da Türk ve Yunan taraflarının mübadeleyi kabul etmeleri İstanbul belediye sınırları ve Prenses Adaları'nda ikamet edenler dışındaki Rumlar için bu ikilemi ortadan kaldıracaktır. Şile idari anlamda İstanbul Vilayeti'ne bağlı bir kaza olsa da belediye sınırları dışında sayıldığından, barındırdığı Rum nüfusun tamamı Yunanistan'a göç etmek zorunda kalacaktı.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı sırasında asker kaçakları tarafından beslenen iç güvenlik sorunu Osmanlı Hükümeti'ni önemli ölçüde meşgul etmiştir. Sorunun geleneksel yöntemlerle çözülebileceğine dair umutlar tükendiğinde devreye giren zorunlu sevk ve iskân uygulaması ise Yeniköy örneğinde görüldüğü gibi kimi zaman aksi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu örnekte, söz konusu uygulamanın Yeniköy Rumları'nın politizasyonunu hızlandırarak ortak bir ideal etrafında birleşmelerine sebep olduğu ve zaten zayıflamış olan devletle bağlarını kopma noktasına getirdiği görülmektedir. Bu durumun mütareke döneminde Yeniköy Rumları'nın hükümete ve Müslüman ahaliye karşı tutumlarını belirleyen önemli bir faktör olduğu muhakkaktır. Ne var ki bu düşmanca tutumu belirleyen ve Dünya Savaşı'ndan çok daha önceleri ortaya çıkan başka faktörler yanında tehcir uygulamasının temel değil belki hızlandırıcı ve kesinleştirici bir etkiye sahip olduğu da açıktır. Bu bağlamda unutulmamalıdır ki söz konusu uygulama Yeniköy örneğinde de görüldüğü gibi devletin en temel vazifelerinden birisi olan asayişini temin etme kaygısının zorunlu bir sonucu olarak gündeme gelmiştir. Yeniköy Rumları'nın, sahip oldukları hissiyat ve fikirlerin mütareke döneminde özellikle Yunanlılar ve İngilizler tarafından da tahrik edilmesiyle devlete ve Müslüman ahaliye karşı sergiledikleri saldırgan

¹⁷⁶ BOA. DİLEUM.AYŞ. 59/118.

tutum ise İstiklal Harbi'nin başarıyla neticelenmesinin ardından artık gayr-ı Müslimlerle Müslümanların aynı devletin çatısı altında yaşamalarının mümkün olamayacağı gerçeğini teyit eden somut göstergelerden birisi olmuştur.

ÖZET

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE MÜTAREKE DÖNEMİNDE
ŞİLE-YENİKÖY RUMLARI

Şile-Yeniköy Rum çeteleri gerek Birinci Dünya Savaşı öncesinde, gerek savaş sırasında Şile ve civarındaki Müslüman ahaliye ve Osmanlı inzibat kuvvetlerine karşı yoğun saldırılarda bulunmuşlardır. Osmanlı hükümeti bu saldırıları durdurmak için Dünya Savaşı sırasında köy ahalisini Anadolu içlerine sevk etmiş ancak Yeniköy çetelerini durduramamıştır. Tehcir sonrasında Yeniköy çeteleri siyasallaşarak faaliyetlerini şiddetlendirmiştir. Mütareke döneminde, tehcir edilen Yeniköylüler köylerine dönmüşler, Yunanlılar'ın ve İngilizler'in desteklediği Yeniköy çeteleri de daha rahat hareket etmeye başlamıştır. Mütareke dönemi boyunca Osmanlı güvenlik kuvvetleri bu çetelere karşı başarısız olmuştur. Bu dönemde Yeniköy çeteleriyle gizli Karakol Cemiyeti'nin silahlı müfrezeleri mücadele etmiştir. Milli mücadele sonrasında ise Türkiye ve Yunanistan arasında mübadeleye dair varılan mutabakat gereği Yeniköy Rumları Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Üsküdar, Şile, Yeniköy, Birinci Dünya Savaşı, Mütareke, Karakol, Rumlara, Çeteler, Jandarma, Asayiş.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

A. YAYINLANMAMIŞ ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

DH.EUM. 3. Şb.: 14/17, 23/2, 23/26, 27/54.

DH.EUM. 5. Şb.: 79/6.

DH.EUM. 6. Şb.: 3/32, 8/9, 8/19, 8/38, 11/39, 12/39, 15/45, 16/36, 16/55, 16/75, 17/66,
18/41, 22/35, 26/29, 27/49, 28/8, 31/1, 31/51, 32/75, 37/4, 40/55, 40/67,
41/7, 48/20, 49/78, 63/66.DH.EUM.AYŞ.: 3/79, 4/64, 7/104, 8/26, 8/31, 8/118, 11/23, 11/76, 11/101, 11/104, 11/117,
12/42, 12/67, 13/40, 14/24, 14/28, 15/28, 16/86, 16/127, 18/3, 18/49, 21/36, 23/64, 26/3,
26/37, 26/85, 29/64, 36/47, 39/6, 39/10, 39/26, 39/33, 39/35, 41/74, 42/56, 43/8, 44/35,
50/20, 53/54, 56/32, 56/78, 59/118,

DH.EUM.MH.: 158/41.

DH.İUM.: 29-2/78, 19-5/1-16, 19-5/1-89, 20-23/14-19.

DH.EUM.SSM.: 18/91, 31/27.

DH.KMS.: 49-1/74, 49-2/46, 60-1/64, 60-2/44.

DH.MKT.: 2716/68

DH.SN.M.: 40/29

DH.ŞFR.: 78/110, 79/150, 91/179, 91/180.

MV.: 215/9, 216/102.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi Belgeleri

İSH.: 21/36, 22/89, 36/116, 38/81, 38/111, 43/3, 356/230, 361/141, 379/ 94,
379/108, 380/33, 380/52, 380/73, 380/100, 383/2, 383/53, 550/17,
550/45, 648/6, 892/138, 1102/50, 1166/69, 1474, 17.

ATAZB.: 9/108, 10/125.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi Belgeleri

TİTE.: 28/39.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

272.0.0.10.1.2.41., 272.0.0.12.37.23.4., 272.0.0.12.37.23.7.,
272.0.0.74.65.18.5., 272.0.0.74.65.18.7., 272.0.0.74.66.22.7.

B. YAYINLANMIŞ ARŞİV BELGELERİ

Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, No: 88, Ankara 2007.

II. DERGİLER

Yakın Tarihimiz, cilt 1, 2, 4, sayı 3, 11, 13, 24, 48, İstanbul 1962-1963.

III. ANILAR

TANSU, Samih Nafiz, **İki Devrin Perde Arkası**, (Anlatan: Hüsamettin Ertürk), Sebil Yayınevi, İstanbul 1996.

ULUNAY, Refi Cevad, **Dağlar Kırılı – Balçıklı Edhem**, Bolayır Yayınevi, İstanbul 1958. (Anı-Roman)

YALKIN, Mustafa Razi, **Bulgar Sadık**, (Anlatan: Mehmet Sadık Poğda), İnkılap Kitabevi, İstanbul 1944.

IV. İNCELEME ESERLER

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

GÜNER, Zekai, **KABATAŞ**, Orhan, **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1990.

SOFUOĞLU, Adnan, **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

_____, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

TEVETOĞLU, Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Türkiye’de Yunan Vahşeti, Fransızcadan çeviren Dr. Necdet Ekinci, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, İstanbul 2006.

ARSLAN, Ali, “Sevr Antlaşması’na Göre Boğazların Statüsü”, **Tarih Boyunca Dünyada Ve Türklerde Denizcilik Semineri**, (17-18 Mayıs 2004), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2005.

BEYOĞLU, Süleyman, “I. Dünya Savaşı’nda ve Milli Mücadele Yıllarında Üsküdar (1915-1922)”, **IV. Üsküdar Sempozyumu**, (3-5 Kasım 2006), cilt II, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2007.

_____, “Milli Mücadele ve Özbekler Tekkesi”, **I. Üsküdar Sempozyumu**, (23-25 Mayıs 2003) Bildiriler, cilt I, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2004.

KARAKOÇ, Ercan, “Milli Mücadelede Üsküdar”, **II. Üsküdar Sempozyomu Bildirileri**, cilt I, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2005.

ÖZEL, Sabahattin, "Milli Mücade Döneminde Kuzey Marmara Havzasında Rum ve Ermeni Çetelerinin Faaliyetleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, 1995-2000 Prof. Dr. Fikret Işıltan hatıra sayısı, sayı 36, İstanbul 2000.

V. TEZLER

AYDOĞDU, Murat, "Mütareke Döneminde (1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasında Asayiş Problemleri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009